

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sonja Karlsson

God man för ensamkommande barn - krävs partsställning i LVU-mål?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Henrik Wenander

Termin för examen: Hötterminen 2016

Innehåll

1	INLEDNING	4
1.1	Bakgrund	4
1.2	Syfte och frågeställningar	4
1.3	Metod och material	5
1.4	Forskningsläge	7
1.5	Avgränsningar	8
1.6	Disposition	8
2	ENSAMKOMMANDE BARN	9
2.1	Definition och bakgrund	9
2.2	Rutiner vid ankomst till Sverige	12
2.3	FN:s reglering	14
2.4	EU-rättslig reglering	17
3	GOD MAN FÖR ENSAMKOMMANDE BARN	21
3.1	Barnets legala ställföreträdare	21
3.1.1	Rollen som förmyndare	22
3.1.2	Rollen som vårdnadshavare	24
3.2	Krav på gode män	25
3.3	Den gode mannens uppdrag	27
3.4	Kritik mot Lgeb	32
4	LAGEN OM VÅRD AV UNGA	39
4.1	Historik och dagens reglering	39
4.2	Förslaget till ny LVU	42
4.3	Barnets rättigheter i LVU	43
4.3.1	Barn under 15 år	44
4.3.2	Barn över 15 år	44
4.4	Vårdnadshavarens rättigheter i LVU	45
4.5	Ensamkommande barn och LVU	46

5	DEN GODE MANNENS UPPDRAG OCH PARTSSTÄLLNING	48
5.1	Partsställning	48
5.2	Rätten att begära muntlig förhandling	51
5.3	Rätten att bli kallad till muntlig förhandling	52
5.4	Rätten till offentligt biträde	55
5.5	Rätten att överklaga	61
6	AVSLUTNING	64
7	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	65
7.1	Litteratur	65
7.2	Offentligt tryck m.m.	68
7.2.1	Förarbeten	68
7.2.2	Myndighetspublikationer	69
7.3	Rättsfallsförteckning	70
7.3.1	FMA-domarna	70
7.3.2	Övriga domar	70
7.4	Övriga källor	71

Summary

This essay aims to investigate the role of the guardian appointed to unaccompanied minors in Sweden, especially what role they have in cases of compulsory care. The essay defines unaccompanied minors and explores what regulations there are for them and investigates the role of the guardian compared to other representatives in Swedish law. The rights of the parties in the Swedish Care of Young Persons Act is examined. Finally, there is a discussion as to whether or not the guardians would need to obtain some rights in order to fulfil their mission, namely the right to request an oral hearing, the right to be called to the oral hearing, the right to their own legal representative and the right to appeal.

The role of the guardian in general is very unclear. While they are guardians and custodians in one, this does not guarantee them all of the rights nor all of the obligations. The point of the essay is to shine a light on the issue as well as to argue about what the mission entails. To discover the guardians' involvement today an investigation was made. Concerns both for and against giving the guardian the same rights as parents in cases of compulsory care are weighed against each other, after which the essay presents recommendations. These are that the guardian should be able to request an oral hearing and be called to it, and that the guardian should have the right to a legal representative if he or she has no legal knowledge and if the child is under the age of 15. The guardian already has the possibility to appeal all disadvantageous decisions on the child's behalf. In conclusion, some guardians will need position as a party while the others will need the right to request an oral hearing and to be called to it.

There are several changes being discussed due to the critique of the Swedish guardianship system for unaccompanied minors, the coming update of the Care of Young Persons Act as well as the possible incorporation of the UN Convention on the Rights of the Child into Swedish law.

Sammanfattning

Uppsatsen syftar till att undersöka vilken roll den gode mannen för ensamkommande barn har när barnet ifråga är föremål för tvångsomhändertagande. Uppsatsen börjar med en definition av vilka som räknas som ensamkommande barn och vilka bestämmelser som finns kring dessa. Därefter går jag igenom den gode mannens roll och uppdrag och jämför med andra gode män. Sedan går jag kort igenom parters rättigheter i LVU-processen. Slutligen gör jag en diskussion kring huruvida den gode mannen för att kunna fullfölja sitt uppdrag behöver de rättigheter som ges någon som är part i ett LVU-mål, nämligen rätten att begära muntlig förhandling, rätten att bli kallad till muntlig förhandling, rätten till offentligt biträde samt rätten att överklaga.

Uppdraget som god man för ensamkommande barn är mycket oklart. Den gode mannen tar på sig rollen som vårdnadshavare och förmyndare, men har inte samma rättigheter eller skyldigheter som desamma. Meningen med uppsatsen är att belysa situationen och att argumentera kring vad uppdraget innefattar. För att upptäcka hur involverade de gode männen är idag har jag gjort en undersökning. Jag väger för- och nackdelar med att ge den gode mannen samma rättigheter som vårdnadshavare i LVU-mål, för att sedan presentera rekommendationer. Dessa är att den gode mannen ska kunna begära muntlig förhandling och bli kallad till densamma, samt att gode män som inte är juridiskt kunniga ska ha rätt till ett offentligt biträde ifall det ensamkommande barnet är under 15 år. Den gode mannen har redan möjlighet att överklaga alla beslut som går barnet emot. Slutsatsen blir att vissa gode män behöver partsställning medan övriga behöver rätten att kunna begära och bli kallade till muntlig förhandling.

Flera ändringar på området diskuteras i dagsläget på grund av kritiken mot det nuvarande systemet, införandet av en ny LVU och på grund av att FN:s barnkonvention eventuellt kommer att bli svensk lag.

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
EKMR	Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FB	Föräldrabalk
FMA-domarna	LVU-domar från Förvaltningsrätten i Malmö
FN	Förenta nationerna
FPL	Förvaltningsprocesslag (1971:291)
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
Lgeb	Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn
LMA	Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
OSL	Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
RB	Rättegångsbalk
SKL	Sveriges Kommuner och Landsting
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UtlL	Utlänningslag (2005:716)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Det är oklart om gode män för ensamkommande barn ska kallas i mål enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) eller om det räcker att de endast underrättas om den kommande förhandlingen.¹ Den gode mannen ska träda i vårdnadshavarens ställe och vårdnadshavare har rätt att bli kallade till förhandlingen. Vårdnadshavare har även rätt att begära muntlig förhandling, rätt till ett offentligt biträde och rätt att överklaga domen. Frågan uppkom om den gode mannen i och med sitt uppdrag har dessa fyra rättigheter som ställföreträdare för barnet. Det finns brist på information om den gode mannens uppdrag, framför allt på områden som ligger utanför asylprocessen för det ensamkommande barnet. Det gör att det blir svårt för domstolen att veta hur den ska behandla de gode männen. Det är även ett problem för både de gode männen och barnen att inte veta vad den gode mannens uppdrag innefattar. Uppsatsen försöker reda ut vilken roll de gode männen egentligen har, för att sedan presentera rekommendationer om vilka rättigheter de ska ha i LVU-mål.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilken roll gode män för ensamkommande barn har i LVU-mål. För att få reda på om de behöver rättigheterna som kommer av att ha partsställning för att fullgöra sitt uppdrag har jag undersökt vad parter har för rättigheter i förvaltningsprocessmål och LVU. Då det finns idéer om att LVU-förhandlingar istället borde styras av rättegångsbalken (RB) går jag även kort igenom parts skyldigheter där.

¹ Tack till Ola Brändström, rådman på Förvaltningsrätten i Malmö, för problemställningen.

Jag försöker slutligen besvara fyra praktiska frågor.

- Ska den gode mannen kunna begära muntlig förhandling?
- Ska den gode mannen kallas till muntlig förhandling?
- Ska den gode mannen ha rätt till ett eget offentligt biträde?
- Ska den gode mannen ha rätt att överklaga beslutet?

1.3 Metod och material

Uppsatsen tar sig an uppgiften att se hur lagstiftningen om god man och LVU förhåller sig till varandra. Jag fastställer gällande rätt och använder sedan olika material och infallsvinklar för att analysera vad som talar för respektive emot att god man ska inta partsställning i LVU-mål. Denna metod kan kallas rättsanalytisk.² Då jag diskuterar om den gode mannen borde ges rättigheter som följer med partsställning kan uppsatsen även sägas ha inslag av rättspolitisk metod.³

Det finns ont om material som behandlar god man för ensamkommande barn. Jag har därför fått sammanställa information från flera rättsområden för att sedan argumentera kring hur de borde passas ihop. Det som har varit aktuellt att hitta information om har varit vem som definieras som ett ensamkommande barn, vad rollen som god man för ensamkommande barn innefattar, vad parter har för ställning i både LVU och förvaltningsprocessen samt hur involverad den gode mannen är idag utan att vara part.

För information om ensamkommande barn har jag använt statistik från Migrationsverket, intervjustudier med ensamkommande barn, handböcker för människor som möter dem i sin yrkesutövning, internationella undersökningar samt förarbeten. Det är därmed spridda källor, varav endast själva lagarna och dess förarbeten är erkända rättskällor.

² Sandgren, s. 45 ff.

³ Sandgren, s. 48.

Handböcker för gode män för ensamkommande barn har varit huvudkällan till information om deras roll i praktiken. Intervjustudier om hur gode män ser på sin roll har bidragit med deras egen syn på uppdraget och det tas upp kritik mot nuvarande lagstiftning från olika håll. Använda rättskällor är förutom förarbeten till lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn (Lgeb) även föräldrabalken (FB) och von Schéele och Wallgrens *Överförmyndarpraktika*, en handbok i myndighetsutövning för överförmyndare, ledamöter och tjänstemän.

Jag har slutligen genomfört en egen studie för att få en inblick i vilken mån gode män deltar i LVU-förhandlingar idag. Jag har begärt ut en lista över alla LVU-mål från Förvaltningsrätten i Malmö under en period av tre månader för att sedan se vilka domar som på förstasidan nämner en god man, begärt ut protokoll från dessa domar för att se om den gode mannen var närvarande under förhandlingen eller inte samt om det står vem som eventuellt överklagat domen. Utifrån resultaten diskuterar jag sedan kring den gode mannens delaktighet i LVU-mål idag.

Fördelen med undersökningen är att jag har kunnat se i vilken grad ensamkommande barn som har gode män och är föremål för LVU har en närvarande god man under förhandlingen. Det kan förhoppningsvis ge ett intryck av hur vanligt det är att den gode mannen engagerar sig i LVU-mål.

Undersökningen rör ett mycket litet antal mål. 11 av 126 LVU-mål under en period om tre månader rörde sig om ett ensamkommande barn med god man.⁴ Det är därför dessa mål jag utgår ifrån. Då det inte går att automatiskt söka fram om en god man är listad i domen har jag letat fram domarna manuellt. Det har däremot visat sig att domarna inte alltid skriver att barnet ifråga har en god man. I minst ett av fallen hade barnet en god man listad i

⁴ Förvaltningsrätten i Malmö: målnummer 7614-16, dom 2016-08-11; målnummer 7929-16, dom 2016-09-01; målnummer 7474-16, dom 2016-09-05; målnummer 7023-16, dom 2016-09-08; målnummer 7421-16, dom 2016-09-20; målnummer 8075-16, dom 2016-09-21; målnummer 7809-16, dom 2016-10-03; målnummer 8496-16, dom 2016-10-14; målnummer 8935-16, dom 2016-10-19; målnummer 10360-16, dom 2016-10-21; målnummer 9469-16, dom 2016-10-24.

en förhandling om LVU men inte i en annan.⁵ Trots att det inte fanns en god man listad i den ena domen närvarade de facto en god man på förhandlingen.⁶ Detta ökar osäkerheten kring resultaten.

Även om det är en kort undersökning med endast elva analyserade mål ger de tillsammans en bild av hur det kan gå till i LVU-mål som rör ensamkommande barn med god man. Därmed ger domarna även en inblick i hur det ser ut idag och en diskussionsgrund för om uppdraget som god man kräver partsrättigheter i LVU-mål.

1.4 Forskningsläge

I och med den kraftigt ökade ankomsten av ensamkommande barn till Sverige har det skrivits mycket om fenomenet med bakgrund i migrationsfrågan och asylprocessen. Det är förtydligat i utlänningslagen (2005:716) (UtlL) att den gode mannen ska ansöka om uppehållstillstånd för barnet om det inte är uppenbart obehövligt. Lgeb är däremot mycket kortfattad och det står inte mycket om den gode mannens roll i andra rättsliga situationer.

I en forskningsöversikt om ensamkommande barn från år 2011 konstateras att det både nationellt och internationellt endast finns enstaka studier om ensamkommande barn i relation till deras gode män.⁷ Sedan dess verkar inte läget ha förbättrats avsevärt och det finns en brist på forskning i ämnet.

En arvsfondsfinansierad studie med titeln ”*Jag vill bli som Kofi*” hade till syfte att belysa situationen för ensamkommande barn. I studien framkommer framför allt att uppdraget som god man är oklart och kräver särskilda utbildningsinsatser samt att samverka mellan myndigheter,

⁵ Förvaltningsrätten i Malmö: målnummer 10360-16, dom 2016-10-21 resp. målnummer 8936-16, dom 2016-10-28.

⁶ Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 8936-16, dom 2016-10-28.

⁷ Brunberg, Borg & Fridström, s. 80.

offentliga biträden och de gode männen kräver klarare riktlinjer då det råder regionala skillnader.⁸

1.5 Avgränsningar

Eftersom uppsatsen fokuserar på den gode mannens roll i LVU-mål läggs fokus på Lgeb och LVU. Därför diskuteras inte den gode mannens roll i asylprocessen nämnvärt, trots att det finns tydligare regleringar på det området. Jag går heller inte djupare in på själva mottagandet eller förordnandet av god man, då ensamkommande barn redan ska ha en god man tilldelad när frågan om LVU-vård uppkommer. Även om den gode mannen bestämmer över barnets boende går jag heller inte närmare in på den delen av uppdraget. Allmänna vårdnadsfrågor tas också upp endast övergripande för att behålla fokus på ensamkommande barn i förhållande till LVU, då den faktiska vårdnaden inte ligger på den gode mannen.

1.6 Disposition

För dispositionen av uppsatsen har jag inspirerats av Boeryds uppsats om gode män för ensamkommande barn som hade behov av en liknande bakgrundsgenomgång.⁹ Uppsatsen börjar med att reda ut vilka som räknas som ensamkommande barn och vilka regleringar som gäller för dem. Därefter går jag in på gode män i allmänhet och gode män för ensamkommande barn i synnerhet. Sedan tar jag upp vilka roller som barnet och vårdnadshavaren har och har haft i LVU-mål, för att slutligen föra en diskussion kring om den gode mannens uppdrag kräver de rättigheter som hen skulle få genom att inta partsställning i LVU. Efter varje avsnitt med rättigheter presenteras en rekommendation. Sist kommer en avslutning med en kort sammanfattning av uppsatsen och förslag på vidare forskning.

⁸ Rimsten, s. 178 f.

⁹ Boeryd.

2 Ensamkommande barn

2.1 Definition och bakgrund

Av det totala antalet asylsökande som kommer till Sverige är ungefär en tredjedel barn, varav de flesta kommer hit med sina föräldrar.¹⁰ En del barn anländer däremot till Sverige ensamma. År 2016 hade till och med november månad 10 162 barn sökt asyl i Sverige, varav 2 096 var ensamkommande barn.¹¹ Ett ensamkommande barn är en person under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skild från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe alternativt någon som vid ankomsten står utan sådan ställföreträdare, 1 § femte stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA). I princip samma definition finns i den för uppsatsen mest relevanta lagen: ett ensamkommande barn är en utländsk medborgare eller statslös person under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skild från båda sina föräldrar alternativt från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, 2 § Lgeb. Ibland kallas ensamkommande även för barn från annat land som kommer till Sverige utan medföljande legal vårdnadshavare.¹²

Barn omfattas av definitionen så länge de är ensamkommande, vilket bryts om barnets förälder eller någon annan vuxen person som trätt i dess ställe tar hand om barnet.¹³ Vad *tar hand om* omfattar framgår inte. Underåriga gifta utländska medborgare kan betraktas som ensamkommande barn om de kommer till Sverige med sin make men utan medföljande föräldrar, då det strider mot *ordre public* att acceptera att en make underordnas den andre i Sverige; kommer de utan sin make räknas de alltid som ensamkommande.¹⁴ Däremot tar författningskommentaren upp att om en person som är nästan

¹⁰ Prop. 2004/05:136, s. 14.

¹¹ Migrationsverket: *Inkomna ansökningar om asyl, 2016*.

¹² Jfr Migrationsverket & Socialstyrelsen.

¹³ Fridström.

¹⁴ SOU 2003:51, s. 98.

18 år anländer till Sverige med en make som är över 18 år är det uppenbart obehövt att tilldela den yngre en vuxen företrädare.¹⁵

Ungdom är inget exakt begrepp och det finns ingen definitiv tidpunkt då ett barn börjar betraktas som ungdom.¹⁶ Artikel 1 i FN:s barnkonvention stadgar att ett barn för konventionens vidkommande är en människa som är under 18 år.¹⁷ I uppsatsen kommer jag för tydlighetens skull kalla alla som inte har fyllt 18 år för barn.

Många människor befinner sig på flykt idag och bland dem finns ett stort antal barn som har separerats från sina föräldrar.¹⁸ De flesta ensamkommande barn söker asyl, men vissa söker uppehållstillstånd på andra grunder såsom anhöriganknytning eller humanitära skäl.¹⁹ I dagligt tal benämns barnen ofta ensamkommande flyktingbarn, något som därmed kan vara fel. Vem som är flykting i internationell rätt definieras i 1951 års flyktingkonvention.²⁰ I svensk rätt är en flykting en utlänning som befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i därför att hen känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp *och* inte kan, eller på grund av sin fruktan inte vill, begagna sig av detta lands skydd, 4 kap. 1 § UtLL.

Anledningarna till att ensamma barn kommer till Sverige varierar. En del har föräldrar som har försvunnit på olika sätt eller som har bedömt att de saknar möjlighet att skydda sina barn, andra kommer från en svår hemsituation eller vill få behandling av en sjukdom.²¹ Flykten kan ofta bero på förlusten av pappan i familjen, då ensamstående mammor i många länder kan ha svårt att försörja sin familj.²² När det kommer till asylskäl anger

¹⁵ SOU 2003:51, s. 156.

¹⁶ Sjöblom, s. 119.

¹⁷ FN:s konvention om barnets rättigheter, New York den 20 november 1989, SÖ 1990:20.

¹⁸ Jfr SOU 2003:51, s. 49.

¹⁹ SOU 2003:51, s. 49 f.

²⁰ Konventionen den 28 juli 1951 angående flyktingars rättsliga ställning, SÖ 1954:55.

²¹ SOU 2003:51, s. 52.

²² Stockholms Stadsmission, s. 24.

flickor ofta att de söker skydd från våldtäkter och tvångsgiften medan pojkar ofta söker skydd från tvångsrekrytering eller förföljelse på grund av sexuell läggning.²³ Migrationsverket misstänker att en del barn skickas till Sverige som "ankarbarn" för att underlätta att föräldrarna får uppehållstillstånd på grund av anknytning, att en del barn från Europas forna öststater ansöker om asyl som täckmantel för att kunna ägna sig åt kriminalitet samt att unga flickor som kommer i prostitutionssyfte uppmanas av sina hallickar att anmäla sig som asylsökande för att inte få problem med svenska myndigheter.²⁴ Anställda vid Migrationsverket har dock uppfattningen att det inte kommer hit "ankarbarn" i lika hög utsträckning längre.²⁵

Vissa av barnen kommer till Sverige med hjälp av människosmugglare medan andra anländer med en släkting eller annan vuxen person som sedan lämnar barnet i Sverige. Endast några få av barnen har identitetshandlingar med sig och uppstår oklarheter kring om någon har fyllt 18 år bestäms åldern genom exempelvis röntgen av tänder och handleder.²⁶ Det finns olika uppfattningar om med hur stor säkerhet ålder kan bestämmas med hjälp av röntgen. Metoden har fått kritik för att inte vara vetenskapligt beprövad.²⁷ Det händer även att asylutredningar drar ut på tiden så att den sökande hinner bli myndig och behandlas därefter.²⁸

Sekretess finns inom socialtjänsten för uppgifter om enskilda personliga förhållanden om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilda eller någon närstående till denne lider men, 26 kap. 1 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL). Detta omfattar även tvångsvård enligt LVU samt ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlännningar, andra och fjärde styckena samma paragraf. Specifikt för ensamkommande barn gäller att uppgifter om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden är sekretessbelagda hos överförmyndare eller

²³ Fälldin & Strand, s. 11.

²⁴ SOU 2003:51, s. 52 f.

²⁵ Rimsten, s. 167.

²⁶ SOU 2003:51, s. 52.

²⁷ Jfr Noll.

²⁸ SOU 2003:51, s. 51.

överförmyndarnämnd i ärenden enligt FB eller Lgeb, 32 kap. 4 § OSL. Det hindrar däremot inte att uppgift lämnas till en enskild enligt vad som föreskrivs i FB eller Lgeb, 32 kap. 5 § OSL. Sekretess gäller även hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i ett ärende enligt Lgeb, 36 kap. 1 § första stycket OSL. Båda dessa regleringar kom år 2014, då regeringen ansåg att det var angeläget att ensamkommande barn i sin utsatta situation gavs ett fullgott integritetsskydd.²⁹

Regeringsformen (1974:152) stadgar att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet, 1 kap. 2 § första stycket. Det allmänna ska även verka för att barns rätt tas till vara samt motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskildes person, femte stycket samma paragraf.

2.2 Rutiner vid ankomst till Sverige

När ett ensamkommande barn upptäcks placeras det först i Migrationsverkets barn- och ungdomsenheter, varefter en del hittar eget boende hos släkt och vänner och resten hamnar på Migrationsverkets anläggningsboenden.³⁰ Verben *upptäcks* och *påträffas* används om vartannat när det kommer till när mottagandet av barnet tar vid. Vem det är som ska upptäcka barnen och hur framgår inte, men rimligtvis är tanken att de ska påträffas vid gränskontroller.

²⁹ Prop. 2013/14:225, s. 37.

³⁰ SOU 2003:51, s. 53.

Om det ensamkommande barnet ansöker om asyl förordnar Migrationsverket ett offentligt biträde till barnet, och när det är klart var barnet ska bo under asylutredningen anmäler Migrationsverket behovet av god man till kommunens överförmyndare eller överförmyndarnämnd.³¹ Det offentliga biträdet ska hjälpa barnet att sätta igång asylprocessen, men den gode mannen kan sedan välja om hen vill ta över ärendet eller ge en fullmakt till biträdet. Barnet får ett LMA-kort från Migrationsverket som fungerar som identitetshandling under asylutredningen.³²

Får barnet uppehållstillstånd placeras barnet i en kommun, där boendeformen avgörs av barnets ålder och behov; då barnet redan har fått uppehållstillstånd upphör Migrationsverkets ansvar och det är istället kommunerna som har hand om placeringen.³³ Barnet ska då i stället för god man få en särskilt förordnad vårdnadshavare, 10 § Lgeb. Om barnet inom kort tid blir myndigt har det dock ansetts lämpligt att den gode mannen istället förlänger sitt uppdrag under den tiden.³⁴ En särskilt förordnad vårdnadshavare ska vara lämpad att ge barnet omvårdnad, trygghet och god fostran, 6 kap. 10 a § FB. Uppdraget är rent juridiskt detsamma som det för gode män enligt Lgeb, men den särskilt förordnade vårdnadshavarens uppdrag är mer inriktat på långsiktig planering och integration.³⁵ Vissa gode män väljer att bli barnets särskilt förordnade vårdnadshavare när barnet beviljats uppehållstillstånd; det är däremot ingen rättighet utan vem som blir förordnad avgörs genom tingsrättens beslut.³⁶

Socialstyrelsen har som regeringsuppdrag att göra en analys av konsekvenserna av ökningen av antalet ensamkommande barn och att rapportera in detta skriftligt till Regeringskansliet.³⁷ I en av dessa rapporter framgår att kommunerna känt sig överrumplade av antalet ensamkommande

³¹ SOU 2013:51, s. 53.

³² Fälldin & Strand, s. 14.

³³ SOU 2003:51, s. 53.

³⁴ Prop. 2004/05:136, s. 52 f.

³⁵ Schéele & Strandberg, s. 52.

³⁶ Schéele & Strandberg, s. 54.

³⁷ Socialstyrelsen (2016), s. 7.

barn under hösten 2015 och att det främst påverkat myndighetsutövningen inom barn- och ungdomsvården. Flera kommuner uppgav att de hade brist på gode män till de ensamkommande barnen.³⁸ Socialstyrelsen förespråkar tidiga insatser för barnen, då de ibland har problem med missbruk, psykisk ohälsa och annat som bör åtgärdas så tidigt det går.³⁹ Inspektionen för vård och omsorg fick under hösten och vintern 2015 in 31 lex Sarah-anmälningar som gällde att kommunerna inte kunde klara sina uppdrag på grund av ökningen av ensamkommande barn och 5 stycken lex Sarah-anmälningar om enskilda ensamkommande barn.⁴⁰

2.3 FN:s reglering

Sverige ratificerade FN:s barnkonvention år 1990 och är därför folkrättsligt förpliktigat att följa konventionens bestämmelser. Ifall nationell lag står i konflikt med barnkonventionen ska konventionen enligt 1969 års Wienkonvention om traktaträtten ha företräde.⁴¹ Sverige har däremot en dualistisk rättstradition, som innebär att de internationella reglerna måste införlivas i svensk lagstiftning innan de blir tillämpliga.⁴² Det talas därför nu om att göra barnkonventionen till svensk lag.⁴³

Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barn ett sådant skydd och en sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd och vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder, artikel 3 p. 2 barnkonventionen. Barn som varaktigt berövats sin familjemiljö har rätt till särskild skydd och bistånd och en kontinuitet i barnets uppfostran och bakgrund är önskvärd, artikel 20. Enligt artikel 22 i FN:s barnkonvention ska konventionsstaterna säkerställa att ett barn som söker flyktingstatus eller anses som flykting erhåller lämpligt skydd och humanitärt bistånd och, om dess

³⁸ Socialstyrelsen (2016), s. 9.

³⁹ Socialstyrelsen (2016), s. 16.

⁴⁰ Inspektionen för vård och omsorg, s. 1.

⁴¹ Wienkonventionen om traktaträtt, Wien den 23 maj 1969, SÖ 1975:1.

⁴² Prop. 1990/91:131, s. 13.

⁴³ Jfr SOU 2016:19.

familjemedlemmar inte kan påträffas, ges samma skydd som varje annat barn som varaktigt eller tillfälligt berövats sin familjemiljö.

Barnrättskommittén är ansvarig för att se till att barnkonventionen efterföljs av konventionsstaterna, artikel 43.1 i barnkonventionen. Kommittén kan sedan avge förslag och allmänna rekommendationer som ska tillställas varje konventionsstat, artikel 45 (d). FN:s allmänna kommentar om behandlingen av ensamkommande barn omfattar alla barn som har skilts från sina föräldrar och befinner sig utanför sitt ursprungsland, oavsett ställning i asylprocessen och oavsett skälet till att de befinner sig utomlands.⁴⁴ Kommentaren betonar att staternas skyldigheter enligt barnkonventionen gäller för samtliga barn inom statens gränser och inte bara för statens medborgare.⁴⁵ Konventionsstaterna ska även skydda sekretessen i fråga om uppgifter om ett ensamkommande barn i alla situationer och miljöer.⁴⁶

När myndigheterna får reda på att en person befinner sig i landet ska det fastställas huruvida det rör sig om ett ensamkommande barn, vilket inkluderar en åldersbedömning som vid osäkerhet om personens ålder ska leda till att hen hanteras som ett barn.⁴⁷ Så fort personen har blivit identifierad som ett ensamkommande barn ska staten utse en rättslig företrädare som bör ha befogenhet att delta i all planering och alla beslutsprocesser kring barnet.⁴⁸ Barnet bör dessutom förses med ett juridiskt ombud vid administrativa eller rättsliga förfaranden och ha rätt till kontinuerlig information samt till att få sina åsikter beaktade.⁴⁹ Däremot stadgas det inte i detalj vad den rättsliga företrädaren har för ansvar för det ensamkommande barnet och det sägs heller inte vem som ska ta på sig rollen.⁵⁰

⁴⁴ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2005), del II p. 5.

⁴⁵ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2005), del IV p. 12.

⁴⁶ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2005), del IV p. 29.

⁴⁷ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2005), del V p. 31 i.

⁴⁸ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2005), del V p. 33.

⁴⁹ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2005), del V p. 36-37.

⁵⁰ Arnold, Goeman & Fournier, s. 473.

Sverige har mottagit en del kritik av sitt mottagande av ensamkommande barn. FN:s barnkommitté har bland annat kritiserat att det inte finns någon tidsram i Lgeb vilket i vissa fall gör att barn får vänta i flera veckor innan de får en god man, att det är långa väntetider innan asylärendena avgörs samt att det finns uppgifter om att många ensamkommande asylsökande barn inte får vinterkläder, hygienartiklar eller skolmaterial.⁵¹

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) har också gett ut riktlinjer för mottagandet av ensamkommande och asylsökande barn. De är rekommendationer och därför inte juridiskt bindande.⁵² Enligt punkt 5.7 ska en "guardian" eller "adviser" bli tilldelad så snart det ensamkommande barnet är identifierat. Rollen innebär att se till barnets intressen och att dess juridiska, sociala, medicinska och psykologiska behov är tillfredsställda, ha nödvändig kunskap om vård om barn samt vara en länk mellan barnet och myndigheterna.⁵³

UNHCR har även gett ut ett policydokument rörande ensamkommande barn i samarbete med Rädda barnen och Unicef. Dokumentet är baserat på barnkonventionen och dokument från UNHCR och innehåller ett ramverk som rör ensamkommande barn; dokumentet är dock i sig inte rättsligt bindande.⁵⁴ I policydokumentet listas ställföreträdarens uppgifter: att se till att alla beslut tar hänsyn till barnets bästa, säkerställa att barnets åsikter tas tillvara i alla beslut om påverkar det, se till att barnet har en lämplig juridisk representant, utforska möjligheten till familjeåterförening, hjälpa barnet få kontakt med dess familj, bidra till en hållbar lösning med barnets bästa för ögonen, vara en länk mellan barnet och de organisationer som hjälper det, involvera sig i barnets informella nätverk, konsultera med och ge barnet råd samt vara förespråkare för barnet.⁵⁵ Det kan ses som ett mycket omfattande uppdrag.

⁵¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2015), p. 49.

⁵² Prop. 2005/06:46, s. 12.

⁵³ Office of the United Nations High Commissioner for Refugees Geneva, s. 7.

⁵⁴ Separated Children in Europe Programme, s. 4 f.

⁵⁵ Separated Children in Europe Programme, s. 21 f.

2.4 EU-rättslig reglering

Det finns även EU-rättslig reglering att ta hänsyn till som behandlar ställföreträdare för ensamkommande barn. Eftersom det främst rör regleringar om asylsökande är det inte mycket som handlar om barnets företrädare utanför asylprocessen. De viktigaste rättsakterna på området är två äldre resolutioner, Dublinförordningen, asylprocedurdirektivet, mottagandedirektivet samt skyddsgrundsdirektivet. Medan resolutionerna inte är rättsligt bindande har direktiven införlivats i svensk rätt.

En första resolution från 1995 stadgar att om den nationella lagstiftningen inte ger asylsökande ensamkommande barn rättskapacitet ska en utsedd ansvarig vuxen eller en organisation företräda barnet och biträda barnet under den personliga intervjun samt bevaka barnets intressen.⁵⁶ Den andra resolutionen från 1997 omfattar personer som är yngre än 18 år som kommer till en medlemsstats territorium utan att vara i sällskap av en vuxen som enligt lag eller sedvana ansvarar för dem, men kan också tillämpas på underåriga som lämnas i en medlemsstats territorium utan en medföljande vuxen.⁵⁷ Där stadgas att medlemsstaterna så snart som möjligt bör ordna så att det ensamkommande barnet får en lämplig företrädare genom en förmyndare, en företrädare för en organisation som svarar för barnets vård och välfärd eller en annan lämplig företrädare [sic].⁵⁸ Om en förmyndare utses ska denne säkerställa att bland annat den unges rättsliga, sociala, medicinska och psykologiska behov tillgodoses.⁵⁹

Den första Dublinförordningen tog inte alls upp ensamkommande barn medan den andra definierade vad ett ensamkommande barn var men

⁵⁶ Rådets resolution av den 20 juni 1995 om minimigarantier vid handläggning av asylärenden, EGT C 274, 19.09.1996. s. 13-17, avsnitt V p. 26.

⁵⁷ Rådets resolution av den 26 juni 1997 om underåriga medborgare i tredje land utan medföljande vuxen (97/C 221/03), EGT C 221, 19.07.1997, s. 23-27, artikel 1.1.

⁵⁸ Rådets resolution av den 26 juni 1997 om underåriga medborgare i tredje land utan medföljande vuxen (97/C 221/03), EGT C 221, 19.07.1997, s. 23-27, artikel 3.4.

⁵⁹ Rådets resolution av den 26 juni 1997 om underåriga medborgare i tredje land utan medföljande vuxen (97/C 221/03), EGT C 221, 19.07.1997, s. 23-27, artikel 3.5.

reglerade inte ställföreträdare för barnet.⁶⁰ Den tredje Dublinförordningen, Dublin III, som handlar om förfaranden vid asylansökan, definierar däremot företrädaren som en person eller organisation som utsetts för att bistå och företräda ett ensamkommande barn för att tillgodose barnets bästa, samt vid behov företräda barnet rättsligt.⁶¹ Samma definition av företrädarskapet finns i asylprocedurdirektivet.⁶² Företrädaren ska enligt Dublinförordningen även ha de kvalifikationer och den sakkunskap som krävs för att säkerställa att barnets bästa beaktas under de förfaranden som genomförs enligt förordningen och ska dessutom ha tillgång till innehållet i de relevanta handlingarna i barnets akt.⁶³ Samma kvalifikationskrav kan även hittas i asylprocedurdirektivet, med tilläggen att företrädaren endast ska bytas ut om det är nödvändigt samt att personer som skulle kunna befinna sig i en intressekonflikt med barnet inte ska kunna utses till företrädare.⁶⁴ Då dessa både direktiv endast relaterar till asylprocessen förtydligar de däremot inte den gode mannens roll utanför denna.

Mottagandedirektivet behandlar delvis vad som händer även efter asylprocessen. Där står det i definitionen av barnets företrädare att hen vid behov ska företräda barnet rättsligt.⁶⁵ Medlemsstaterna ska ta hänsyn till barnets bästa när de genomför direktivets bestämmelser om underåriga och se till att barnen får en levnadsstandard som är lämplig för deras fysiska,

⁶⁰ Jfr Arnold, Goeman & Fournier, s. 478.

⁶¹ Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) nr 604/2013 av den 26 juni 2013 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som är ansvarig för att pröva en ansökan om internationellt skydd som en tredjelandsmedborgare eller en statslös person har lämnat in i någon medlemsstat (omarbetning), artikel 2(k).

⁶² Europaparlamentets och Rådets direktiv 2013/32/EU av den 26 juni 2013 om gemensamma förfaranden för att bevilja och återkalla internationellt skydd (omarbetning), artikel 2(n).

⁶³ Europaparlamentets och Rådets förordning (EU) nr 604/2013 av den 26 juni 2013 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som är ansvarig för att pröva en ansökan om internationellt skydd som en tredjelandsmedborgare eller en statslös person har lämnat in i någon medlemsstat (omarbetning), artikel 6.2.

⁶⁴ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2013/32/EU av den 26 juni 2013 om gemensamma förfaranden för att bevilja och återkalla internationellt skydd (omarbetning), artikel 25(a).

⁶⁵ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2013/33/EU av den 26 juni 2013 om normer för mottagande av personer som ansöker om internationellt skydd (omarbetning), artikel 2(j).

psykologiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.⁶⁶ Framförallt ska medlemsstaterna så snabbt som möjligt vidta åtgärder för att ensamkommande barn företräds tillfredsställande av en förmyndare eller organisation som ska fullgöra sina uppgifter utifrån principen om barnets bästa och ska ha de nödvändiga kunskaperna för detta. Behöriga myndigheter ska dessutom utföra regelbundna bedömningar av tillgången till nödvändiga medel för att biträda det ensamkommande barnet.⁶⁷ Personal som arbetar med ensamkommande barn ska ha lämplig utbildning om barns behov och i den nationella lagstiftningen vara bundna av tystnadsplikt beträffande uppgifter som fås genom arbetet.⁶⁸

När den första versionen av mottagandedirektivet skulle införlivas i svensk rätt konstaterades det att godmanskapet som användes då var otillräckligt och inte nog definierat, samt att det tog för lång tid innan en god man blev förordnad. Därför föreslog utredningen ett nytt och skraddarsytt godmanskap för ensamkommande barn med ett mer långgående ansvar och fler befogenheter.⁶⁹ Det var detta som sedan blev till Lgeb som den ser ut idag. En god man som träder i både förmyndarens och vårdnadshavarens ställe antogs uppfylla direktivets krav väl. Det konstaterades även att inga regelbundna utvärderingar gjordes, men utredningen ansåg att en lagreglering om detta inte behövdes.⁷⁰ I övrigt ansåg utredningen att bestämmelserna om barnets bästa i direktivet uppfylldes genom att svensk lag ska tolkas förenligt med FN:s barnkonvention.⁷¹

Skyddsgrundsdirektivet reglerar förmånerna för flyktingar och subsidiärt skyddsbehövande. Där står att ensamkommande barn så snabbt som möjligt när de har blivit beviljade internationellt skydd ska företrädas av en

⁶⁶Europaparlamentets och Rådets direktiv 2013/33/EU av den 26 juni 2013 om normer för mottagande av personer som ansöker om internationellt skydd (omarbetning), artikel 23.1.

⁶⁷Europaparlamentets och Rådets direktiv 2013/33/EU av den 26 juni 2013 om normer för mottagande av personer som ansöker om internationellt skydd (omarbetning), artikel 24.1.

⁶⁸ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2013/33/EU av den 26 juni 2013 om normer för mottagande av personer som ansöker om internationellt skydd (omarbetning), artikel 24.4.

⁶⁹ SOU 2003:89, s. 170.

⁷⁰ SOU 2003:89, s. 178.

⁷¹ SOU 2003:89, s. 177.

förmyndare eller en organisation alternativt en annan form av lämplig representation.⁷² Förmyndaren eller företrädaren ska se till att barnets behov tillgodoses på ett korrekt sätt och de behöriga myndigheterna ska göra regelbundna utvärderingar av detta.⁷³ Inte heller det här reglerar den gode mannens roll, eftersom ensamkommande barn som beviljas uppehållstillstånd får en särskilt förordnad vårdnadshavare istället för den gode mannen.

Trots EU-regleringen finns det stora skillnader mellan medlemsstaterna, där en del har volontärer och andra advokater eller socialarbetare som företrädare för de ensamkommande barnen.⁷⁴ Nästa avsnitt utforskar det system med gode män som vi använder i Sverige.

⁷² Europaparlamentets och Rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet (omarbetning), artikel 31.1.

⁷³ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet (omarbetning), artikel 31.2.

⁷⁴ Arnold, Goeman & Fournier, s. 476.

3 God man för ensamkommande barn

3.1 Barnets legala ställföreträdare

Tanken är att ensamkommande barn vid ankomsten till Sverige skyndsamt ska få en god man som träder i både förmyndares och vårdnadshavares ställe.⁷⁵ Det är överförmyndaren eller överförmyndarnämnden i kommunen där barnet ska bo under asylutredningen som beslutar om god man efter att Migrationsverket meddelat att det finns ett behov (se avsnitt 2.2).

Utgångspunkten är att inget barn ska behöva stå utan behövlig legal ställföreträdare under sin tid i Sverige.⁷⁶ I författningskommentaren till lagen står dock att det kan finnas skäl att underlåta att förordna god man för ett barn som inom kort fyller 18 år och inte har behov av någon förmyndare eller vårdnadshavare och att det då skulle räcka att barnet ifråga förses med ett offentligt biträde enligt utlänningslagen.⁷⁷ Migrationsverket och Socialstyrelsen förespråkar att en god man helst ska förordnas inom 24 timmar från det att myndigheterna får kännedom om barnet.⁷⁸ Med ett stort antal ensamkommande barn är det däremot vanligt att det tar längre tid att hitta en god man.⁷⁹

Migrationsöverdomstolen anser att det vore önskvärt att även föräldralösa minderåriga som söker uppehållstillstånd från svensk beskickning utomlands hade en möjlighet att genom exempelvis offentligt biträde eller god man få en behörig ställföreträdare som kunde föra deras talan om rätt till uppehållstillstånd.⁸⁰ Bogdan håller med om att rättsläget är olyckligt och

⁷⁵ Prop. 2004/05:136, s. 1.

⁷⁶ Prop. 2004/05:136, s. 25.

⁷⁷ Prop. 2004/05:136, s. 49.

⁷⁸ SOU 2003:51, s. 91.

⁷⁹ Ek & Hansson, s. 54.

⁸⁰ MIG 2009:17.

bör åtgärdas.⁸¹ Utan ställföreträdare som får och kan föra barnets talan måste barnet ta sig till Sverige för att få rätt till offentligt biträde och god man i sin ansökan om uppehållstillstånd.

Lagen om god man för ensamkommande barn har lagt ansvaret även för vårdnaden på den gode mannen, någonting som inte var möjligt tidigare.⁸² Förr hade den gode mannen endast ekonomiskt ansvar.⁸³ Detta ledde bland annat till att den gode mannen inte kunde förbjuda ett ensamkommande barn att lämna en förläggning, något som Sverige fick kritik för.⁸⁴ Nedan diskuteras den gode mannens roll som förmyndare respektive vårdnadshavare. Därefter görs en jämförelse med andra gode män för att hitta skillnader och likheter. Sedan går jag igenom uppdraget som god man för ensamkommande barn för att slutligen ta upp en del kritik av Lgeb och dess praktiska tillämpning.

3.1.1 Rollen som förmyndare

Förmyndare ska förvalta barnets tillgångar och företräda det i angelägenheter som rör tillgångarna, 12 kap. 1 § första stycket FB. När barnet enligt lag inte har någon annan företrädare ska förmyndaren även företräda barnet, tredje stycket samma paragraf. En förmyndare ska vara en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig person, 10 kap. 6 § FB. Om en förmyndare ska ha vårdnad om en underårig kan särskild sakkunskap fordras och hänsyn måste tas till negativa omständigheter såsom intressen motsatta den underåriges.⁸⁵ Det finns inga uttryckliga regler om lämplighetskontroll av förmyndare, vilket finns för gode män och förvaltare.⁸⁶

⁸¹ Bogdan, s. 9 f.

⁸² Prop. 2004/05:136, s. 16 f.

⁸³ Schéele & Strandberg, s. 12.

⁸⁴ Gil-Robles, p. 21-23.

⁸⁵ Vängby & Walin.

⁸⁶ Holmgård & Wallgren, s. 210.

Den gode mannen ska förvalta all egendom för sin huvudman.⁸⁷ Då den gode mannen är ”i förmyndares ställe” ska hen bestämma hur barnets pengar ska användas, men ta hänsyn till barnets ålder och mognad och göra barnet mer delaktigt allt eftersom.⁸⁸ Att förvalta egendom för ensamkommande barn innebär i praktiken att sköta ekonomin genom att ansöka om bidrag, företräda barnet vid köp av varor och tjänster samt att teckna hyreskontrakt när barnet har fått permanent uppehållstillstånd.⁸⁹

I en rapport om ensamkommande barn från 1994 visar ungdomarnas svar att de inte har sett någon poäng med att dela med sig av sin oro, rädsla och sorg då det ändå inte skulle leda till någon förändring.⁹⁰ Under den tiden var den gode mannen endast förmyndare och hade inte rollen som vårdnadshavare. Ett av barnen i studien blev tvångsomhändertaget enligt LVU på grund av sitt beteende. Han uppgav att vad han behövde då var att lära sig svenska och att diskutera istället för att slåss.⁹¹ Han uppgav också att han före rättegången inte visste vad en god man var och att han tyckte att de borde träffas oftare, inte bara när det var problem.⁹² Flera av ungdomarna i studien var osäkra på vad deras gode man hade för uppgifter.⁹³ Författarna konstaterar att den gode mannens mycket begränsade uppgifter inte motsvarade vad vare sig kommunerna eller ungdomarna förväntade sig.⁹⁴ Rapporten innehåller även en reflektion kring att frågan om främlingsfientlighet borde ha fått ta större plats i rapporten, då det starkt berör de ensamkommande barnen att läsa om nyheter i massmedia om främlingsfientlighet och att det eventuellt bidrar till att ungdomarna är försiktiga med att knyta kontakter med svenskar.

⁸⁷ Holmgård & Wallgren, s. 187.

⁸⁸ Schéele & Strandberg, s. 44.

⁸⁹ Schéele & Strandberg, s. 44.

⁹⁰ Rollén & Örtendahl, s. 22.

⁹¹ Rollén & Örtendahl, s. 29.

⁹² Rollén & Örtendahl, s. 32.

⁹³ Rollén & Örtendahl, s. 31.

⁹⁴ Rollén & Örtendahl, s. 55.

3.1.2 Rollen som vårdnadshavare

Den som har vårdnaden om ett barn har ansvar för barnets personliga förhållanden och ska förutom att se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och god fostran är tillgodosedda, svara för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder och utveckling samt bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning, 6 kap. 2 § FB.

Vårdnadshavaren har dessutom både rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter och i takt med barnets stigande ålder ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål, 6 kap. 11 § FB. Det finns inget tydliggörande kring vad den gode mannen bör ha som uppgifter som vårdnadshavare i övrigt, då regeringen var rädd att det skulle kunna leda till att en god man inte agerar när hen borde. Regeringen ansåg dessutom att eftersom föräldrabalken inte radar upp vårdnadshavarens skyldigheter ska den gode mannens inte heller räknas upp.⁹⁵

Intervjuer med ensamkommande barn har visat att flera har fått ett känslomässigt stöd av sin gode man, men att det mest framträdande är det problemlösande stödet; de gode männen hjälper till under asylprocessen, med att byta boende, med att ansöka om familjeåterförening, med att skriva under skolpapper samt med fickpengar.⁹⁶ De gode männen i samma studie betonade vikten av att vara inkännande samt att lyssna och kunna leva sig in i barnets situation.⁹⁷ Det konstateras även att det handlar om tur att få en god man som förutom det formella uppdraget skapar en känslomässigt nära relation till barnet.⁹⁸

I och med att gode män träder i vårdnadshavarens ställe kan de även bli skadeståndsskyldiga för bristande tillsyn av barnet.⁹⁹ Den gode mannen har inte hand om den dagliga tillsynen av barnet vilket gör att det kan tyckas

⁹⁵ Prop. 2004/05:136, s. 30.

⁹⁶ Stretmo & Melander, s. 99.

⁹⁷ Stretmo & Melander, s. 146 f.

⁹⁸ Stretmo & Melander, s. 155.

⁹⁹ SOU 2003:51, s. 107.

orättvist att hen kan bli skadeståndsskyldig. Det kan ge intrycket att rollen som barnets vårdnadshavare kanske ger fler nackdelar än fördelar. Den gode mannen träder i barnets vårdnadshavares ställe trots om vårdnaden inte övergår, vilket gör att hen ska betraktas som ställföreträdande vårdnadshavare; det är först när barnet har fått uppehållstillstånd och en särskild förordnad vårdnadshavare utses som vårdnaden övergår ifrån barnets biologiska föräldrar eller annan vårdnadshavare.¹⁰⁰

3.2 Krav på gode män

En rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig person kan bli god man eller förvaltare, 11 kap. 12 § FB. Det är samma krav som uppställs på en förmyndare (se avsnitt 3.1.1.). Med rättrådig menas att personen inte får vara involverad i brottslighet, men bagatellbrott såsom vissa trafikförseelser räknas dock inte.¹⁰¹ Vilka brott som räknas som bagatellbrott kan diskuteras. Med erfaren menas att den gode mannen ska förstå hur samhället fungerar och ”i övrigt lämplig” innefattar bland annat personkemin, en god ekonomi och att den gode mannen inte har missbruksproblem eller liknande.¹⁰² Den gode mannen får heller inte själv vara underårig eller själv ha förvaltare, 11 kap. 12 § tredje stycket FB. Innan någon förordnas till god man ska hans lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs, andra stycket i samma paragraf.

Det krävs inga särskilda kunskaper eller egenskaper för vanliga gode män. Normalbegåvade vuxna som kan bevaka sina egna intressen på ett bra sätt anses uppfylla grundförutsättningarna.¹⁰³ En god man för ensamkommande barn har själv beskrivit kompetenskraven som ”[k]unskap om hur samhället fungerar i stort och rätt inställning” samt ”[v]iljan att hjälpa någon”.¹⁰⁴ I

¹⁰⁰ SOU 2003:51, s. 137.

¹⁰¹ Wallgren, s. 31.

¹⁰² Wallgren, s. 31 f.

¹⁰³ Holmgård & Wallgren, s. 178 f.

¹⁰⁴ Karlsson & Viström, s. 15.

jämförelse med andra gode män har gode män för ensamkommande barn mer av ett processliknande uppdrag som börjar vid ankomsten till Sverige och upphör efter asylbeslutet, medan traditionella gode män förvaltar och underhåller ett redan etablerat liv.¹⁰⁵

När det gäller god man för ensamkommande barn ska särskild vikt fästas vid den utsatta situation som barnet befinner sig i, 4 § Lgeb. Det innebär bland annat att den gode mannen ska ha förmåga att aktivt tillvarata barnets intressen i förhållande till de myndigheter och organisationer som barnet är i kontakt med och att den gode mannen står fri från sådana instanser och kan agera utan risk för intressekonflikter. Den gode mannen bör även ha bra kännedom om det svenska samhället och kunskap om barn och ungdomars behov i olika åldrar. Den gode mannen får heller inte ha så många uppdrag att hen skulle få svårt att sköta ett ytterligare.¹⁰⁶

Trots de höga kraven kan den gode mannen däremot inte vänta sig en ersättning i nivå med marknadsmässiga löner, då uppdraget som god man ska präglas av ett betydande mått av ideellt arbete.¹⁰⁷ Enligt 12 kap. 16 § FB har gode män rätt till skäligt arvode för uppdraget och ersättning för skäligen påkallade utgifter. Utgångspunkten är att ersättningsnivån inte får vara så låg att det inte går att rekrytera fler gode män för hjälpbehövande.¹⁰⁸ En undersökning konstaterar att de gode männen för ensamkommande barn inte ansåg att ersättningen var tillräcklig för att leva på, att ersättningen var för låg i förhållande till arbetet samt att ingen av dem skulle utföra uppdraget helt utan ersättning, även om flera uppgav att de arbetade ideellt när den betalda tiden inte räckte till.¹⁰⁹ I en annan undersökning bland gode män för ensamkommande barn har det framkommit att några benämner uppdraget som ett arbete medan andra betonar att de tagit sig an uppdraget med helt andra motiv än att tjäna pengar.¹¹⁰

¹⁰⁵ Ek & Hansson, s. 57.

¹⁰⁶ Prop. 2004/05:136, s. 36.

¹⁰⁷ RH 2010:87: fråga om skälig ersättning till god man enligt Lgeb.

¹⁰⁸ SOU 2004:112, s. 830.

¹⁰⁹ Ortfeldt & Schagerberg, s. 36.

¹¹⁰ Sköld, s. 38.

3.3 Den gode mannens uppdrag

Den som utses som god man för ensamkommande barn kan företräda barnet i alla uppkommande angelägenheter, inklusive utlänningsärendet, men den gode mannen är fri att skriva en fullmakt till barnets offentliga biträde så att det kan företräda och inte bara biträda barnet i rätten.¹¹¹ Migrationsverket utser ett offentligt biträde till barnet redan innan barnet har fått en god man, vilket gör att biträdet har varit företrädare för barnet längre (se avsnitt 2.2). Det offentliga biträdet är utan särskilt förordnande barnets ställföreträdare om det inte finns någon god man enligt Lgeb, 18 kap. 3 § UtIL. Det är i första hand den gode mannen enligt Lgeb som ska ansöka om uppehållstillstånd för barnet om det inte är uppenbart obehövligt, 18 kap. 4 § UtIL. Det rekommenderas däremot att den gode mannen skriver en fullmakt i rättsliga ärenden med hänsyn till det offentliga biträdets sakkunskap.¹¹² Det rekommenderas i handböcker för gode män att lämna över fullmakt men hålla sig informerad om utvecklingen i ärendet.¹¹³

Den gode mannen förväntas vara "det nav kring vilket barnets alla angelägenheter samordnas".¹¹⁴ Hen ska inte sköta den dagliga omvårdnaden eller tillsynen av barnet, men ska ha regelbunden kontakt med barnet och dess hem, det offentliga biträdet och barnets skola samt se till att kontakterna kommer till stånd och upprätthålls.¹¹⁵ Den gode mannen "blir naturligtvis skyldig att ingripa om barnet kan komma till skada".¹¹⁶ Hur detta ska göras om hen inte sköter den dagliga tillsynen av barnet är oklart.

En god man ska i vårdnadshavares och förmyndares ställe ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter, 2 § Lgeb. Den gode mannen ska inte fysiskt sörja för barnets dagliga omvårdnad och tillsyn, men ha regelbunden kontakt med barnet, dess offentliga biträde och

¹¹¹ Prop. 2004/05:136, s. 39.

¹¹² SOU 2003:51, s. 129.

¹¹³ Jfr Schéele & Strandberg, s. 90.

¹¹⁴ Prop. 2004/05:136, s. 29.

¹¹⁵ Prop. 2004/05:136, s. 29.

¹¹⁶ Prop. 2004/05:136, s. 29.

skola samt hålla sig informerad om den unges situation och vidta nödvändiga åtgärder.¹¹⁷ Vissa gode män tycker att det är krångligt att det är personalen på boendet som ska skjutsa och hämta barnen istället för att den gode mannen hämtar.¹¹⁸ Den gode mannen ska se till att barnet får tillräcklig vård och en meningsfull fritid, men är inte själv ansvarig för genomförandet; däremot förväntas hen ingripa om något inte blev som det var tänkt.¹¹⁹ Att skjutsa och hämta, städa hos, handla åt eller gå på bio med huvudmannen är någonting som inte heller ingår i vanliga godmanskap.¹²⁰ Däremot är det saker som föräldrar ofta gör för eller med sina barn. En del gode män för ensamkommande barn tar på sig rollen som förälder då ingen annan i systemet gör det; även om de inser att det ligger utanför uppdraget ser de det som en plikt.¹²¹ I en intervjustudie framkom även att gode män kan ligga vakna och fundera över sina uppdrag om nätterna.¹²² Förarbetena till lagen hanterar endast den gode mannens administrativa uppdrag och går inte in på vilket känslomässigt engagemang som eventuellt förväntas för att träda in i rollen som vårdnadshavare.

Propositionen är tydlig med att ensamkommande barn ofta har andra och större behov än vad som vanligen möter en ställföreträdare och att den gode mannen som utses att företräda barnet därmed kommer att ha mer kvalificerade uppgifter än vad andra gode män eller särskilt förordnade vårdnadshavare har.¹²³ Det ställs högre kompetenskrav på den som förordnas till god man för ensamkommande barn och på grund av barnens utsatta situation förväntas dessutom ställföreträdaren utses med skyndsamhet.¹²⁴ Tanken är att den gode mannen är en temporär lösning i avvaktan på besked om uppehållstillstånd, vilket entledigar den gode mannen och leder till att barnet istället får en särskilt förordnad

¹¹⁷ SOU 2003:51, s. 107.

¹¹⁸ Hassan & Vitija, s. 24 f.

¹¹⁹ Ek & Hansson, s. 92.

¹²⁰ Holmgård & Wallgren, s. 188.

¹²¹ Hassan & Vitija, s. 28.

¹²² Hassan & Vitija, s. 34.

¹²³ Prop. 2004/05:136, s. 27.

¹²⁴ Prop. 2004/05:136, s. 27.

vårdnadshavare.¹²⁵ Som nämnts tidigare får däremot den gode mannen vara kvar om det bara dröjer en kort tid tills barnet blir myndigt.

Vanligt godmanskap bygger på frivillighet och kan bara anordnas om en enskild person vill ha eller kan antas vilja ha en god man.¹²⁶ Det är även omtvistat om god man kan anordnas för normalbegåvade personer utan svåra handikapp.¹²⁷ Beslut om vanliga godmanskap får inte meddelas utan samtycke om inte den enskildes tillstånd hindrar att hens mening inhämtas, 11 kap. 4 § FB. För ensamkommande barn krävs inte att de samtycker till att det anordnas ett godmanskap, det sker ändå.¹²⁸ Detta beror troligtvis på att det gäller godmanskap för omyndiga personer, vilket gör att den gode mannen har betydligt mer att säga till om och gör att det snarare kan jämföras med ett förvaltarskap.¹²⁹

Det som föreskrivs i UtL om avvisning och utvisning gäller i tillämpliga delar även för beslut om överföring enligt Dublinförordningen, 1 kap. 9 § UtL. Migrationsöverdomstolen menar däremot att uppräkningsen i 18 kap. 1 § UtL om när offentligt biträde ska förordnas är uttömmande och att det saknas förutsättningar för en domstol att förordna offentligt biträde i mål om överföring enligt Dublinförordningen.¹³⁰ I Dublinärenden är den gode mannen därför även barnets ombud, till vilket krävs kompetenser som ligger utanför den gode mannens uppdrag, vilket kan leda till allvarliga konsekvenser för barnet.¹³¹

I ett radioreportage om ensamkommande barn i förvar framkommer det att trots att barnet ifråga hade rätt till ett offentligt biträde när barnet togs i förvar, kunde advokatbyrån inte nås på grund av att barnet hämtades efter advokatbyråns stängningstid. Den gode mannen fick därför ta saken i egna

¹²⁵ Prop. 2004/05:136, s. 27 f.

¹²⁶ Wallgren, s. 20.

¹²⁷ Wallgren, s. 22.

¹²⁸ SOU 2013:27, s. 132.

¹²⁹ Wallgren, s. 167.

¹³⁰ MIG 2008:7.

¹³¹ Socialstyrelsen (2013), s. 34.

händer och försöka överklaga beslutet så gott det gick, för att slutligen på egen hand lyckas skjuta upp deportationen som skulle ske tidigt dagen därpå.¹³² Det är mycket att begära av en lekman som har ett uppdrag av ideellt slag. Socialstyrelsen har också lyft frågan om huruvida en god man som icke-fackman kan tillräckligt mycket för att vara barnets ställföreträdare.¹³³

Inga gode män har formell tystnadsplikt.¹³⁴ Utredningen gjorde bedömningen att särskilda regler om tystnadsplikt inte heller bör gälla för gode män till ensamkommande barn, då den gode mannen "träder i stället för barnets föräldrar" som enligt lag inte omfattas av tystnadsplikt.¹³⁵ Detta har fått kritik från både Sveriges advokatsamfund och Röda korset.¹³⁶ Däremot anser regeringen att det i uppdragets natur ligger att den gode mannen inte ska föra vidare något som barnet har berättat i förtroende eller föra vidare känslig information som skulle kunna skada barnet och drar slutsatsen att den bakgrunden leder till att den gode mannen borde få ta del av information om barnet och vara närvarande vid exempelvis förhör trots sin brist på tystnadsplikt.¹³⁷ FN:s kommitté för barnets rättigheter menar att konventionsstaterna ska skydda sekretessen i fråga om uppgifter som mottagits om ett ensamkommande barn i överensstämmelse med skyldigheten att skydda barnets rättigheter inklusive rätten till privatliv, och att denna skyldighet gäller i alla situationer och miljöer.¹³⁸ Sekretess kring uppgifter om ensamkommande barn gäller i Sverige däremot endast för socialtjänsten och överförmyndaren eller överförmyndarnämnden (se avsnitt 2.1). Sekretessen omfattar även den gode mannen och hans personliga och ekonomiska förhållanden, något som kritiserades av Tidningsutgivarna och Journalistförbundet; regeringen menade däremot att eftersom sekretess råder

¹³² Skolministeriet.

¹³³ Socialstyrelsen (2013), s. 34.

¹³⁴ Jfr SOU 2003:51, s. 110.

¹³⁵ Prop. 2004/05:136, s. 31.

¹³⁶ Prop. 2004/05:136, s. 30 f.

¹³⁷ Prop. 2004/05:136, s. 31.

¹³⁸ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2005), p. 29.

för uppgifter om gode män enligt FB ska även uppgifter om gode män enligt Lgeb omfattas.¹³⁹

Barnet har ingen möjlighet att entlediga sin gode man om hen inte får överförmyndaren på sin sida. FN menar i sin kommentar till barnkonventionens artikel 12 att barnets åsikter ska tas med i beräkningen vad gäller förmyndarskap, vård, boendearrangemang samt juridiskt ombud.¹⁴⁰ Överförmyndaren bör således ta hänsyn till detta i sin bedömning. Överförmyndaren förväntas entlediga en god man och utse en ny om den gode mannen begår brott mot barnet eller i övrigt visar sig vara olämplig.¹⁴¹ Det är oklart när det förvandlas till en plikt för överförmyndaren att entlediga en god man. Stockholms stadsmission har gjort en undersökning där det framkommer att de gånger överförmyndarna entledigat en god man har det främst berott på administrativa brister snarare än själva arbetet med barnet.¹⁴² Det framgår inte om det beror på att överförmyndarna ser uppdraget som enbart administrativt eller om det beror på att det är lättare att hänvisa till konkreta, administrativa brister än till personens agerande i övrigt. Det skulle kunna vara känsligt att kritisera den gode mannens arbete i övrigt då rekrytering ofta verkar sker av andra som jobbar inom samma kommun eller gemensamma bekanta (se avsnitt 3.4).

För god man för ensamkommande barn upphör godmanskapet om barnet fyller 18 år, om god man inte längre behövs, om föräldrarna till barnet eller en annan vuxen som är beredd att ta på sig rollen som förälder till barnet anländer till Sverige, om en särskilt förordnad vårdnadshavare utses eller om barnet befinner sig utomlands och har för avsikt att stanna där.¹⁴³ Detta diskuteras mer i nästa avsnitt. Det är däremot inte ovanligt att den gode mannen får vara kvar i sitt uppdrag en längre tid om barnet får uppehållstillstånd, eftersom socialnämnden kan ha svårt att finna en person

¹³⁹ Prop. 2013/14:225, s. 38.

¹⁴⁰ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2005), p. 25.

¹⁴¹ SOU 2003:51, s. 126.

¹⁴² Stockholms Stadsmission, s. 27.

¹⁴³ Prop. 2004/05:136, s. 37.

som tar på sig att bli särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet och eftersom tingsrätten ofta har långa handläggningstider.¹⁴⁴

Så vad är den gode mannens roll? Inte att vara en förälder, men att vara en juridisk ställföreträdare som kan företräda barnet på ett korrekt, lagenligt och partiskt sätt och dessutom med stor förståelse och respekt.¹⁴⁵ Det är enligt handböcker viktigt att den gode mannen inte agerar som mamma eller pappa, då det kan ställa till problem för barnet om den gode mannen har ett för nära förhållande till det.¹⁴⁶ Vilka problem det rör sig om framkommer inte. Däremot har den gode mannen ingen lagstadgad tystnadsplikt just för att hen ska träda in i föräldrarnas ställe. En rapport från Rädda Barnen visar hur uppdraget som god man är mycket otydligt och tolkas olika mellan kommunerna och mellan de gode männen, vilket leder till att vissa barn känner att de har fått en ny förälder medan andra har en god man som bara dyker upp vid myndighetsmöten.¹⁴⁷ Ställföreträdaren för ensamkommande barns roll är otydlig även i resten av Europa, då det i de flesta länder finns lite eller ingen information om vad uppdraget innebär och även de som innehar motsvarande roll i andra länder ofta har begränsad kunskap om flyktingfrågor och om barnens ursprungsländer.¹⁴⁸ I många stater har ställföreträdaren även ett mycket formellt förhållande till barnet, vilket eventuellt riskerar att begränsa barnets rätt att få sin röst hörd enligt artikel 12 i barnkonventionen.¹⁴⁹

3.4 Kritik mot Lgeb

Trots att Lgeb endast är drygt 10 år gammal anser Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) att lagen måste ändras så att de ensamkommande barnen istället för en god man får en professionell företrädare.¹⁵⁰ Det är svårt att

¹⁴⁴ Schéele & Strandberg, s. 23.

¹⁴⁵ Schéele & Strandberg, s. 32 f.

¹⁴⁶ Schéele & Strandberg, s. 33.

¹⁴⁷ Swärd, s. 3.

¹⁴⁸ Ruxton, s. 46.

¹⁴⁹ Ruxton, s. 46.

¹⁵⁰ Sveriges Kommuner och Landsting, s. 1.

rekrytera tillräckligt många goda män och de ökade kunskapskraven samt att uppdraget ska skötas på fritiden underlättar inte.¹⁵¹ SKL anser att det är en för överförmyndaren övermäktig plikt att hitta frivilliga gode män som dessutom uppfyller de sedan 2015 höjda kraven på lämplighet.¹⁵²

Att barnets ställföreträdare kallas för god man även om hen har ett delvis annat uppdrag än vanliga gode män kan vara förvirrande. Dessutom brukade god man kunna vara synonymt med termen syssloman, vilket i dagens termer kan betyda antingen skiljeman eller likvidator.¹⁵³ Att parter hänskjuter frågor som inte rör tvisten till tredje man för bedömning kan även kallas för godmansförfarande.¹⁵⁴ Att benämna gode män enligt Lgeb just gode män kritiserades av bland annat Socialstyrelsen. Regeringen ansåg dock att det var naturligt att behålla titeln även om befogenheter§na utökats och trodde inte att det fanns någon beaktansvärd risk för sammanblandning med andra gode män enligt annan lagstiftning. Med grund i att reglerna om god man för ensamkommande barn har karaktär av speciallagstiftning infördes de däremot i en egen lag istället för att inordnas i föräldrabalken.¹⁵⁵

Att gode män, förmyndare och förvaltare missköter sig utan att deras överförmyndare agerar har uppmärksammats av bland annat SVT.¹⁵⁶ Vid en stickprovskontroll i Uppdrag granskning visade det sig att flera gode män hade dömts för allvarliga brott.¹⁵⁷ I en undersökning bland gode män hade ingen av dem genomgått någon sorts intervju utan endast blivit tillfrågade av övermyndaren om de kunde ”ställa upp”; de hade däremot antingen arbetat inom kommunen tidigare eller blivit tipsade om uppdraget av en gemensam bekant.¹⁵⁸ Det finns rekommendationer om att rutinerna för samverkan och tillsyn behöver skärpas för att försäkra sig om att de gode

¹⁵¹ Ek & Hansson, s. 51.

¹⁵² Sveriges Kommuner och Landsting, s. 2.

¹⁵³ Grauers, s. 118.

¹⁵⁴ Grauers, s. 120.

¹⁵⁵ Prop. 2004/05:136, s. 28.

¹⁵⁶ Jemsby & Grill.

¹⁵⁷ Rensfeldt.

¹⁵⁸ Ortfeldt & Schagerberg, s. 42.

männen som utses är kompetenta och att de ges förutsättningar för att kunna utföra sina uppdrag.¹⁵⁹

Det finns för det mesta ingen obligatorisk utbildning för gode män för ensamkommande barn. Länsstyrelsen i Stockholms län har utfärdat rekommendationer om att den existerande utbildningen ska utvecklas, hålla en hög kvalitet och inte ha för höga deltagaravgifter samt att gode män borde erbjudas särskild handledning och kompetensutveckling när det kommer till försvinnanden, riskfaktorer och strategier för att förebygga försvinnanden.¹⁶⁰ Uppsatsen går in mer på försvinnanden nedan.

Godmanskapet upphör om barnet befinner sig utomlands och har för avsikt att stanna där (se avsnitt 3.3). Detta verkar misstolkas när det kommer till passkontrollerna vid Öresundsbron. Ensamkommande barn i Skåne som tagit fel tåg och hamnat i Danmark har registrerats som avvikande i och med en konstaterad utresa och blivit utskrivna från Migrationsverkets mottagningssystem, någonting som är extra allvarligt med tanke på att en ny ansökan i så fall bedöms enligt den nya, striktare lagen.¹⁶¹ I förarbeten till Lgeb framgår att godmanskapet ska upphöra om barnet lämnar landet för att bosätta sig någon annanstans.¹⁶² Senare står det däremot att godmanskapet ska upphöra om det framkommer uppgifter om att barnet "verkligen har lämnat landet".¹⁶³ Det har de asylsökande barnen i situationen gjort, om än av misstag.

Sverige har fått kritik för att många barn har försvunnit från sina boenden, någonting som också var ett skäl till att den gode mannen skulle inta vårdnadshavarens roll för att kunna bestämma var barnet skulle bo och kunna förbjuda barnet att lämna en viss plats. Det verkar dock som att det finns ett fjärde sätt för den gode mannen att bli fri från sitt uppdrag som inte

¹⁵⁹ Länsstyrelsen i Stockholms län, s. 36.

¹⁶⁰ Länsstyrelsen i Stockholms län, s. 36.

¹⁶¹ Landelius.

¹⁶² SOU 2003:51, s. 127.

¹⁶³ SOU 2003:51, s. 160.

nämns i lagtexten, nämligen att barnet avviker. Det är svårt att se att det kan falla under att den gode mannen inte längre behövs då det rör sig om minderåriga och det behöver heller inte finnas någon uppgift om att barnet är utomlands. Granskade ansökningar om uppehållstillstånd hos Migrationsverket har visat att när Migrationsverket har noterat att barnet avvikit har det sedan beslutat att ärendet ska avskrivas, ibland utan någon förklaring till barnets försvinnande; gode män har uppgett att deras förordnanden upphört en kort tid efter ett försvinnande utan att någon utredning har gjorts.¹⁶⁴

Somliga kommuner låter barnen få ha kvar sin gode man tills de fyller 18 år, även om barnen avviker eller lever som gömda eller papperslösa.¹⁶⁵ Många kommuner avskriver däremot ärendena direkt eller strax efter att barnet försvunnit, vilket gör att det kan ta lång tid att reda ut varifrån barnet kom när polisen eller socialtjänsten väl hittar barnet igen.¹⁶⁶ Det är fortfarande ett problem att barn försvinner från boenden. Att göra så att deras legala ställföreträdares uppdrag upphör som en konsekvens kan inte sägas gynna varken utredningen kring försvinnandet eller barnets säkerhet och trygghet.

Överförmyndarpraktikan menar att om ett barn avviker från boendet ska det först undersökas om det är troligt att barnet har lämnat Sverige, och ifall det bekräftas att så är fallet ska den gode mannen begära sitt entledigande. Om det är troligt att barnet gömmer sig någonstans i Sverige bör den gode mannen kvarstå vid uppdraget tills det kan utredas var barnet är, dock som längst i två, tre månader.¹⁶⁷ Utifrån vad som sagts ovan verkar det som att den gode mannen ofta entledigas tidigare än så, eventuellt på grund av ett bristande antal gode män som så snart som möjligt blir ombedda att bli god man för ett annat barn istället.

¹⁶⁴ Rimsten, s. 173.

¹⁶⁵ Stretmo & Melander, s. 146.

¹⁶⁶ Länsstyrelsen i Stockholms län, s. 34

¹⁶⁷ Schéele & Wallgren, kap. 10.

Det finns några JO-fall som rör gode män för ensamkommande barn. I ett hade Migrationsverket skickat fel beslutsskäl för sitt beviljande av uppehållstillstånd och när det rättats till hade det nya beslutet endast skickats till det offentliga biträdet, inte till den gode mannen. JO:s kommentar var att rättade exemplar av beslut ska expedieras till samma mottagare som tidigare.¹⁶⁸ Ett annat JO-ärende handlar om en god man som fått kvarstå som god man i över ett år trots att de fem ensamkommande barnen hon ansvarade för hade fått permanenta uppehållstillstånd och därför borde ha fått särskilt förordnade vårdnadshavare istället. JO riktade kritik mot socialnämnden för dröjsmålet med att vidta åtgärder och menade att det faktum att det rådde oklarheter om ersättningen inte borde ha påverkat handläggningen.¹⁶⁹ Socialnämnden fick i ett annat fall kritik för att dess tjänstemän endast talade med den gode mannen om omplacering av fem ensamkommande barn som var 16 år gamla. Då barn över 15 år har talerätt och ska behandlas som parter ska de få tillfälle att yttra sig och ska samtycka till omplacering för att det inte ska krävas ett ingripande med stöd av LVU.¹⁷⁰ Det är inte bara JO som har riktat kritik mot systemet. 27 procent av de tillfrågade överförmyndarna i Sveriges tre största storstadsområden anser att det nuvarande systemet för gode män och särskilt utsedda vårdnadshavare fungerar dåligt.¹⁷¹

Vissa gode män har själva en bestämd uppfattning om sin roll och funktion men tycker att myndigheterna är av en annan uppfattning, medan andra gode män själva är oklara över sin roll och funktion vilket leder till att de ibland överskrider det formella uppdraget.¹⁷² Det finns socialsekreterare som tycker att vissa gode män är för engagerade och lägger sig i för mycket, även om de flesta anser att det är bättre med för mycket än för lite engagemang.¹⁷³ Socialstyrelsen har också märkt att många gode män gör

¹⁶⁸ JO 4308-2007, beslutsdatum 2008-02-06.

¹⁶⁹ JO 5716-2011, beslutsdatum 2012-04-20.

¹⁷⁰ JO 2015/16 s. 399.

¹⁷¹ Stockholms Stadsmission, s. 39.

¹⁷² Rimsten, s. 136.

¹⁷³ Stretmo & Melander, s. 154.

mer för sina barn än vad som ryms i uppdraget, just för att barnen har ett behov av en nära medmänniska som bryr sig om dem.¹⁷⁴

God man ska förordnas så snart som möjligt om det inte är obehövt. I en granskning av 86 ensamkommande barn visade det sig att 36 procent inte hade fått någon god man förordnad, fastän Migrationsverket inte hade angett något skäl till varför det skulle vara obehövt.¹⁷⁵ I 88 procent av fallen [sic] hade det heller inte noterats när en god man hade förordnats och när det framgick var det endast i två fall som god man hade förordnats inom 14 dagar.¹⁷⁶ Med andra ord är det svårt att lita på att en god man faktiskt har förordnats i varje enskilt fall och att det har skett inom rimlig tid.

I författningskommentarerna till lagen föreslås att ansökan om entledigande av god man ska kunna göras av den underårige själv om denne har fyllt 15 år.¹⁷⁷ Detta fick kritik då det sades att den gode mannen i så fall skulle reduceras till ett ombud snarare än en ställföreträdande vårdnadshavare. Regeringen höll med om att barnet då skulle ha andra och större befogenheter än om det hade företräts av sina föräldrar och att befogenheterna den gode mannen har för att kunna tillgodose barnets intressen skulle omintetgöras om barnet skulle förses med en sådan talerätt, som dessutom skulle kunna ha en konflikt drivande verkan. Det ansågs därför räcka att överförmyndaren har rätt att ta upp frågan om entledigande av en god man.¹⁷⁸ För att göra en jämförelse med vanliga gode män kan de entledigas efter en ansökan av en underårige ifall denne har fyllt 16 år, enligt 10 kap. 18 § FB, och rätten kan även ta upp frågan ex officio.¹⁷⁹ Att ensamkommande barn har sämre möjligheter att entlediga sin gode man är intressant, särskilt då deras gode män har mer makt.

¹⁷⁴ Socialstyrelsen (2013), s. 34.

¹⁷⁵ Rimsten, s. 170.

¹⁷⁶ Rimsten, s. 170 f.

¹⁷⁷ SOU 2003:51, s. 161.

¹⁷⁸ Prop. 2004/05:136, s. 35.

¹⁷⁹ Holmgård & Wallgren, s. 211.

Rättssäkerhet kräver att tre villkor är uppfyllda: att det finns klara och adekvata regler, att reglerna är lätt tillgängliga samt att innehållet i reglerna är pålitligt.¹⁸⁰ Vad som omfattas av uppdraget som god man enligt Lgeb är otydligt, då lagstiftaren inte tyckte att vårdnadshavares uppdrag skulle detaljregleras (se avsnitt 3.1.2). Däremot finns det tydliga regler när det kommer till gode män och asylprocessen, vilket kan ses som den viktigaste delen av deras uppdrag. På de punkter där uppdraget är reglerat kan det även sägas vara rättssäkert. Med gode män som gör olika mycket och gör vitt skilda tolkningar av sitt uppdrag är det däremot svårt att se att systemet är praktiskt som det ser ut idag. När varken Migrationsverket eller de gode männen egentligen vet vad uppdraget som god man för ensamkommande barn innebär kan endast de administrativa delarna av jobbet kritiseras.

¹⁸⁰ Frändberg, s. 274 f.

4 Lagen om vård av unga

Kapitlet börjar med en genomgång av historiken bakom LVU för att sedan gå in på regleringen som den ser ut idag, innan jag presenterar delar av förslaget till en ny tvångsvårdslagstiftning. Därefter går jag igenom barnets och vårdnadshavarens rättigheter i LVU-mål och avslutar kapitlet med ett avsnitt om ensamkommande barn och LVU.

4.1 Historik och dagens reglering

Förr i tiden bestod samhällets barnavård av att föräldralösa eller övergivna barn togs in på fattighus eller barnhus.¹⁸¹ Under 1800-talet skapades vissa möjligheter att ingripa för barn mot föräldrarnas vilja.¹⁸² Socialtjänsten ska tillsammans med föräldrarna se till att de unga i samhället får en trygg uppväxt, men om samförstånd inte nås kan socialnämnden ändå bereda vård till de unga.¹⁸³ Finns det en konflikt mellan föräldrarnas och barnens behov måste barnens ge företräde.¹⁸⁴ Kanske är det detta fokus på att barnen kommer i främsta rummet som gör att det finns så lite reglerat om vårdnadshavarens roll i LVU.

I LVU-mål är barnet, vårdnadshavarna och socialnämnden alltid parter och har talerätt.¹⁸⁵ Vårdnadshavaren är alltid part i beslut som rör barnet och har alltid talerätt, även om det inte alltid är i full utsträckning.¹⁸⁶ Parterna kan kalla in både vittnen och sakkunniga och det vanligaste är att vårdnadshavarna kallar in någon som känner barnet och familjen eller att socialnämnden föreslår vittnen som mött barnet i sin yrkesutövning.¹⁸⁷ I och med officialprincipen i 8 § FPL har rätten ansvar för att mål blir så utredda

¹⁸¹ Strömberg & Lundell (2014b), s. 141.

¹⁸² Prop. 1989/90:28, s. 37.

¹⁸³ Prop. 1989/90:28, s. 38.

¹⁸⁴ Prop. 1989/90:28, s. 59.

¹⁸⁵ SOU 2015:71 del A, s. 458 f.

¹⁸⁶ SOU 2015:71 del A, s. 533.

¹⁸⁷ SOU 2015:71 del A, s. 478.

som deras beskaffenhet kräver. Utgångspunkten i LVU-mål är att det primära ansvaret ligger på parterna, men att domstolen kan begära in ytterligare utredning vid behov.¹⁸⁸

Förarbeten till lagen betonar att det är ytterst viktigt för rättssäkerheten att mål om vård enligt LVU inte avgörs enbart på handlingarna utan att det finns en, om än inte ovillkorlig, regel om muntlig förhandling i målen.¹⁸⁹ Förhandlingarna är i princip offentliga, men rätten beslutar oftast att de ska ske bakom stängda dörrar.¹⁹⁰ De som kallas till förhandlingen är parterna, deras ombud eller offentliga biträden, eventuella vittnen och sakkunniga, samt tolk vid behov.¹⁹¹ Hade den gode mannen varit part hade hen alltså blivit kallad och fått sitta kvar även om förhandlingen skedde bakom stängda dörrar.

Lagrådet förordnade att bestämmelserna i LVU skulle vara tydliga med att även vårdnadshavaren skulle kunna beviljas rättshjälp genom offentligt biträde, trots att rättshjälpslagen endast uttryckte att stöd skulle ges till ”den som åtgärden avser”, då åtgärder enligt LVU kan avse både föräldern och barnet.¹⁹² Trots förtydligandet är det oklart om det med vårdnadshavare ska räknas enbart förälder eller om god man enligt Lgeb kan omfattas.

Det har gått lite fram och tillbaka kring om barnet och vårdnadshavaren ska ha ett gemensamt eller varsitt offentligt biträde. När det föreslogs att det såsom i dagens lagstiftning skulle förordnas gemensamt biträde om inte särskilda skäl talade emot det var vissa remissinstanser kritiska, då de ansåg att det fanns risk för att barnets rättsliga ställning skulle urholkas, att biträdet skulle hamna i en ohållbar lojalitetskonflikt samt att domstolen skulle ha svårt att veta om barnet i varje enskilt fall skulle behöva ett eget biträde eller inte.¹⁹³ Några remissinstanser ifrågasatte även om

¹⁸⁸ SOU 2015:71 del A, s. 475 f.

¹⁸⁹ Prop. 1979/80:1, s. 505.

¹⁹⁰ SOU 2015:71 del A, s. 470.

¹⁹¹ SOU 2015:71 del A, s. 470.

¹⁹² Prop. 1979/80:1, s. 514 f.

¹⁹³ Prop. 1989/90:28, s. 90.

vårdnadshavaren alls hade behov av ett biträde om barnet var över 15 år gammalt.¹⁹⁴ Enligt propositionen behöver föräldrar ett eget biträde ifall den unge och föräldrarna har motstridiga intressen eller har en stark konflikt.¹⁹⁵

När ett barn under 15 år får ett offentligt biträde träder biträdet in i vårdnadshavarens ställe när det företräder barnet.¹⁹⁶ Huvudregeln i svensk rätt är att barnets vårdnadshavare företräder barnet i kontakter med myndigheter och domstolar.¹⁹⁷ Med den gode mannen har barnet därmed två personer som trätt ”i vårdnadshavarens ställe”. Enligt flera JO-ärenden måste socialtjänsten informera vårdnadshavaren om uppkomna frågor under placeringen.¹⁹⁸ Det är däremot oklart vem eller vilka socialtjänsten har en skyldighet att informera.

Barn som omhändertas för samhällsvård har fortfarande rätt till respekt och ska få hålla kontakten med sin egen sociala och kulturella bakgrund, vilket i förarbetena betonas är särskilt viktigt för barn av ”en annan etnisk tillhörighet än den svenska majoriteten”.¹⁹⁹ Regeringen beslutade att redan budgetåret 1989/90 anslå pengar för att utveckla kompetensen att arbeta med flyktingbarn och flyktingungdomar.²⁰⁰ Socialnämnden ska också vara extra uppmärksam på att invandrar- eller flyktingbarn inte avskärs från kontakt med känslomässigt betydelsefulla närstående mer än vad som är absolut nödvändigt.²⁰¹ En god man är inte en förälder, men för många ensamkommande barn verkar de ta på sig rollen som det. Det talar för att den gode mannen kanske även bör vara mer delaktig i LVU-målen som den i Sverige som känner barnet bäst.

Mattsson har hävdats att den familjestruktur som präglar västerländska och däribland svenska modeller sätter betoning på vårdnadshavarens roll, vilket

¹⁹⁴ Prop. 1989/90:28, s. 90.

¹⁹⁵ Prop. 1989/90:28, s. 91.

¹⁹⁶ SOU 2015:71 del A, s. 466.

¹⁹⁷ Kaldal, s. 151.

¹⁹⁸ SOU 2015:71 del A, s. 530.

¹⁹⁹ Prop. 1989/90:28, s. 53.

²⁰⁰ Prop. 1989/90:28, s. 54.

²⁰¹ Prop. 1989/90:28, s. 73.

gör att de barn som saknar en närvarande vårdnadshavare får en särskilt utsatt position.²⁰² Att barnen saknar närvarande vårdnadshavare utgör även den främsta grunden för att ensamkommande barn placeras på HVB-hem.²⁰³

4.2 Förslaget till ny LVU

Fram t.o.m. 2013 LVU-placerades inte ensamkommande barn i någon större utsträckning.²⁰⁴ Socialnämndens ansökan om vård ska inkludera en redogörelse för den vård som socialnämnden avser att anordna, 4 § andra stycket LVU. Det har däremot framkommit att sådana genomförandeplanerna för ensamkommande barn ibland består av standardiserade dokument som inte är personligt anpassade.²⁰⁵ Utredningen inför ett omhändertagande kanske inte blir komplett om det gäller ett barn som är ensamkommande, då det inte finns någon vårdnadshavare att hämta information från och det kan vara svårt att utreda familjeförhållanden.²⁰⁶

Propositionen till den nya LVU har en del som behandlar föräldrarnas rättsliga ställning. Där används termen föräldrar ibland i en generell betydelse, då det som beskrivs rör vårdnadshavaren.²⁰⁷ Det gör det svårt att veta huruvida en god man i vårdnadshavares roll också omfattas av de olika momenten. Utredningen har föreslagit att det ska föras in en bestämmelse i den nya LVU om att vårdnadshavaren till barnet ska få information och ges möjlighet att vara delaktig.²⁰⁸ Detta gjordes för att öka tydligheten i lagen, men det förtydligar tyvärr inte den gode mannens roll.

I utredningen inför den nya LVU-lagstiftningen har det skett en förändring som uttryckligen gäller gode män för ensamkommande barn och som hänvisar till Lgeb. Det handlar om att 2 § fjärde punkten LVU ska få ett

²⁰² Mattsson (2015), s. 10.

²⁰³ Pålsson, s. 1.

²⁰⁴ SOU 2015:71 del A, s. 175.

²⁰⁵ SOU 2015:71 del A, s. 216.

²⁰⁶ SOU 2015:71 del A, s. 440 f.

²⁰⁷ SOU 2015:71 del A, s. 520.

²⁰⁸ SOU 2015:71 del A, s. 558.

tillägg som innebär att socialnämnden ska följa värden av den omhändertagne även genom samtal med hans gode man.²⁰⁹ Det lades till för att nå integrationspolitiska mål och för att ensamkommande barn ska ha förbättrade förutsättningar att övergå till ett självständigt vuxenliv.²¹⁰ Tanken är också att ensamkommande barn placerade enligt socialtjänstlagen (2001:453) (SoL) eller LVU ska få stöd med ekonomi, boende, studier och arbete ända fram till 22 års ålder.²¹¹

4.3 Barnets rättigheter i LVU

Sverige undertecknade och ratificerade FN:s barnkonvention år 1990 och det talas nu om att även göra barnkonventionen till svensk lag. Ännu är den dock inte inkorporerad i lagen. Artikel 3 om barnets bästa och artikel 12 om barnets rätt att komma till tals har ändå lett till ändringar i FB. Numera finns det en bestämmelse om att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge i 6 kap. 2 a § FB. Även artikel 2 i barnkonventionen som stadgar att alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter och som därmed förbjuder diskriminering är relevant. Den som är under 18 år är omyndig och får som huvudregel inte själv råda över sin egendom eller åta sig förbindelser, 9 kap. 1 § FB. Barn har därmed en begränsad rättshandlingsförmåga.

Alla unga som är parter i LVU ska förordnas ett offentligt biträde om det inte måste antas att behovet saknas, 39 § första stycket LVU. Om både den unge och dennes vårdnadshavare behöver offentligt biträde får de ett gemensamt biträde om det inte finns motstridiga intressen mellan dem, andra stycket samma paragraf. Trots formuleringen i lagen är det normalt att två biträden utses – barn och föräldrar får varsitt.²¹² Detta för att

²⁰⁹ SOU 2015:71 del A, s. 73.

²¹⁰ SOU 2015:71 del A, s. 60 f.

²¹¹ SOU 2015:71 del B s. 1011 f.

²¹² SOU 2015:71 del A, s. 462.

tillförsäkra barnet en självständig ställning gentemot vårdnadshavaren ifall de skulle ha motstridiga intressen.²¹³

Barn får överklaga en dom som avslår socialnämndens ansökan om omhändertagande enligt LVU om barnet har tillstyrkt vården; att barnet eller dess ställföreträdare velat att barnet ska tvångsvårdas är däremot ett krav för att beviljas klagorätt eftersom beslutet måste ha gått hen emot enligt 33 § andra stycket FPL.²¹⁴ Om barnet får vård enligt LVU tar socialnämnden under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att den unges grundläggande rättigheter blir tillgodosedda, 11 § femte stycket LVU.

4.3.1 Barn under 15 år

Barn som är under 15 år har ingen egen partsställning i LVU. Det offentliga biträdet övertar då vårdnadshavarens rätt att företräda barnet och blir dess ställföreträdare i målet, 36 § tredje stycket LVU. Barnet ska få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter; annars ska barnets inställning så långt som möjligt klarläggas på annat sätt, 36 § första stycket LVU. Biträdet ska låta barnet komma till tals och redovisa barnets inställning men hen kan också redovisa sin egen inställning till vad som är barnets bästa. Den som är yngre än 15 år får höras i domstol om hen inte kan antas ta skada av det, 36 § andra stycket LVU.

4.3.2 Barn över 15 år

Unga som är över 15 år har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden i LVU, 36 § andra stycket LVU. Den underårige får fortfarande ett offentligt biträde förordnat till sig men biträdet är då endast ett ombud för barnets inställning i LVU-frågorna och ska inte redovisa sin egen inställning om den skiljer sig från barnets. Här gäller samma reglering som i 11 kap. 10 § SoL.

²¹³ Eklund, s. 94.

²¹⁴ Eklund, s. 93.

Vård som beslutas enligt LVU ska upphöra senast när den unge fyller 18 år (miljöfall) respektive 21 år (beteendefall), 21 § LVU.

4.4 Vårdnadshavarens rättigheter i LVU

Som nämnts ovan är vårdnadshavare alltid parter i LVU-mål. Om de har motstridiga intressen med barnet har de även rätt till ett eget offentligt biträde. Mycket lite finns skrivet om skälet till att de beviljas dessa rättigheter. Givetvis påverkas föräldrar om deras barn flyttar ifrån dem, särskilt om det sker på grund av att hemmet ses som en olämplig miljö. Med tanke på att socialnämnden ska ta hänsyn till barnets välmående i första hand och vårdnadshavarna förväntas göra detsamma är det egentligen ganska oklart varför vårdnadshavarna har en såpass självklar partsställning i LVU-mål. Det kan bero på rätten till skydd för privat- och familjeliv som finns i bland annat lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR). Där stadgas i artikel 8 andra stycket att offentliga myndigheter inte får inskränka rättigheten annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt.

Det finns kritik som hävdar att när det förordnas skilda biträden för barnet och vårdnadshavaren har rätten redan intagit ståndpunkten att barnets intresse strider mot vårdnadshavarens. Genom detta står det således i strid med barnets intresse att vårdas av vårdnadshavaren. Utifrån det kan det offentliga biträdet känna sig tvingat att stödja socialnämndens talan, då rätten redan tycks ha bestämt att den representerar barnets intressen bättre än vårdnadshavaren. Därmed kan det diskuteras huruvida vårdnadshavaren och barnet med sitt offentliga biträde kan sägas vara likställda parter.²¹⁵ Sundberg Weitman skrev om detta i mitten av 1980-talet, eventuellt har det sedan dess skett förändringar i den praktiska tillämpningen av lagen som gör att detta inte utgör ett problem längre.

²¹⁵ Sundberg Weitman, s. 266.

4.5 Ensamkommande barn och LVU

Det står inte i LVU vilka barn som omfattas av lagen. Då LVU kräver att det inte finns samtycke till frivilliga insatser genom SoL, som omfattar de barn som vistas i en viss kommun, borde LVU däremot omfatta alla barn som vistas inom Sveriges gränser. LVU nämns som ett exempel på en lag som finns till förmån för barn och ska tillämpas med beaktande av barnets bästa och i vilken det inte gör någon avgörande skillnad om barnet ifråga är bosatt i landet eller är asylsökande.²¹⁶

Ett beslut om vård enligt LVU hindrar inte att ett ensamkommande barn avvisas eller utvisas enligt UtlL eller utvisas enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll; när ett sådant beslut har verkställts upphör LVU-vården enligt 21 a § LVU. Enligt 5 kap. 12 § UtlL kan ett barn dock få tidsbegränsat uppehållstillstånd för att hen behöver vård enligt LVU.

Det finns i övrigt inte mycket skrivet om ensamkommande barn i kombination med LVU. I en handbok för gode män för ensamkommande barn finns det däremot exempel på blanketter som de gode männen förväntas fylla i. En redogörelse som ska göras varje kvartal till Stockholms stad begär svar på flera ja/nej-frågor, varav en fråga är som följer: ”Har barnet varit föremål för omhändertagande enligt LVU? Om ja, bifoga beslutet.”²¹⁷ En annan intressant detalj är att om de listade frågorna besvaras med ett nej så ska de motiveras på följande sida.²¹⁸ Det var kanske inte meningen i utformningen av blanketten, men både förekomsten av frågan (det finns 14 frågor totalt) och det faktum att det behöver motiveras att ett barn *inte* tvångsomhändertas ger intrycket att ensamkommande barn ofta omhändertas enligt LVU.

²¹⁶ SOU 2003:89, s. 160.

²¹⁷ Ek & Hansson, s. 120.

²¹⁸ Ek & Hansson, s. 119.

Av de 126 LVU-mål från Förvaltningsrätten i Malmö under de tre månader jag gjorde min undersökning kring var det elva fall som rörde ensamkommande barn med god man. Av de asylansökningar från ensamkommande barn som kommit in till Migrationsverket år 2016 är 43 procent av barnen 13, 14 eller 15 år gamla och 46 procent är 16 eller 17 år gamla.²¹⁹ De flesta ensamkommande barn har därmed rätt att föra sin egen talan i LVU-mål.

I en rapport om socialtjänstens arbete med ensamkommande barn framkommer att de ensamkommande barnen inte har samma problematik som andra ungdomar. De intervjuade socialarbetarna menade att de ensamkommande barnen är mer välfungerande än andra ungdomar då de varken har drogproblem eller är kriminella. Vissa av socialarbetarna menar att barn i Sverige gör mer revolt än de ensamkommande barnen, eventuellt på grund av att de ensamkommande barnen är vana vid hierarkier från hemlandet. Ytterligare andra tycker att ensamkommande barn inte gör mycket väsen av sig och inte verkar vara lika utåtagerande som andra.²²⁰

Rekvisitet om bristande omsorg i 2 § LVU kan bli tillämpligt om ett barn är ensamt på grund av dödsfall eller för att det har blivit övergivet av dess föräldrar.²²¹ Frågan är om det kan bli relevant för ensamkommande barn utan kontakt med sina föräldrar, eller om den gode mannen anses vara vårdnadshavare till sådan måtta att barnet inte kan anses vara övergivet. Då den gode mannen inte har ansvar för den dagliga omsorgen, utan det är ett statligt hem eller ett familjehem, kan rekvisitet eventuellt bli aktuellt om villkoren är dåliga på boendet.

²¹⁹ Migrationsverket: *Inkomna ansökningar om asyl rörande ensamkommande barn, 2016.*

²²⁰ Backlund, Eriksson, Greiff & Åkerlund, s. 66 f.

²²¹ Strömberg & Lundell (2014b), s. 144.

5 Den gode mannens uppdrag och partsställning

I det här kapitlet kommer jag att utifrån det jag gått igenom ovan diskutera om det finns skäl för att en god man för ensamkommande barn ska inta partsställning i LVU-mål. Det gör jag genom att i tur och ordning gå igenom fyra rättigheter som tillskrivs en part i målen: rätt att begära muntlig förhandling, rätt att bli kallad till förhandlingen, rätt till offentligt biträde och slutligen rätten att överklaga beslutet. För varje rättighet kommer jag först att kort gå igenom vad som står i lagstiftningen, varefter jag går igenom vad som framkommit i FMA-domarna och därefter för en diskussion kring om den gode mannen har ett behov av rättigheten ifråga för att kunna fullfölja sitt uppdrag. Efter att ha presenterat argument för och emot att den gode mannen behöver rättigheten avslutar jag avsnittet med en rekommendation.

Med grund i Eklunds genomgång av fördelar och nackdelar för barnet att vara part i mål om vårdnad, boende och umgänge kommer jag först att kort gå igenom generella fördelar med att vara part i ett mål. Med partsställning intas en mer aktiv roll och personen får garanterat komma till tals i processen och får garantier rörande partsinsyn och kommunikation. Personen kan få ett eget ombud och rätten tar eventuellt större hänsyn till någon som är part jämfört med någon som endast har rätt att komma till tals. Nackdelar är att personen kan tvingas ta ställning och att det kan vara påfrestande att vara part i en process.²²²

5.1 Partsställning

Det finns ingen definition av partsbegreppet i FPL, då det medvetet har undvikits.²²³ Partsdefinitionen uttrycks istället som sökande eller klagande

²²² Eklund, s. 96.

²²³ Wennergren & Essen, s. 223.

och den som har att svara i målet, 14 § första stycket FPL. Den som har partsställning är saklegitimerad och har klagorätt om avgörandet går emot denne.²²⁴ Det anses givet att underåriga kan vara parter i förvaltningsdomstol, men då de ofta saknar processhabilitet företräds de normalt av vårdnadshavarna.²²⁵ Även om den gode mannen ska ta på sig vårdnadshavarens roll räknas hen inte som vårdnadshavare i andra lagar. Exempelvis är hen inte behörig att ansöka om barnbidrag, för vilket det krävs en vårdnadshavare.²²⁶ De som har rätt till biträde enligt LVU är den som åtgärden avser samt dennes vårdnadshavare, 39 § LVU.

I LVU-mål är det socialnämnden som ansöker hos en förvaltningsrätt om beredande av vård, 4 § LVU. I LVU-mål redovisas både den unge och föräldrarna inledningsvis som socialnämndens motparter.²²⁷ Ett barn under 15 år har rätt att genom sin ställföreträdare överklaga ett beslut om att avslå socialnämndens ansökan om vård enligt LVU.²²⁸

FPL beskriver främst vad som gäller när enskilda ansöker eller överklagar. Det framgår att om en enskild överklagar en förvaltningsmyndighets beslut ska myndigheten som fattade beslutet vara den enskildes motpart när handlingarna överlämnats till domstolen, 7 a § FPL. Det finns däremot ingen uppgift om vem eller vilka som ska anses vara myndighetens motpart i FPL. HFD har därför slagit fast att en enskild som har ett berättigat intresse av prövningen ska ges ställning som motpart.²²⁹ Det krävs att parten har s.k. saklegitimation. En enskild kan få saklegitimation om hen har intagit partsställning hos beslutsmyndigheten och beslutet har gått hen emot, om hen har ett intresse i saken som erkänns av rättsordningen, om hen har en rättsställning som påverkas av beslutet eller att den enskilde har ett

²²⁴ Wennergren & Essen, s. 364.

²²⁵ Wennergren & Essen, s. 365.

²²⁶ Sveriges Kommuner och Landsting, s. 3.

²²⁷ Lavin, s. 58.

²²⁸ RÅ 2006 ref. 10.

²²⁹ RÅ 1994 ref. 30.

beaktansvärt intresse av att få sin talan prövad och därmed har ett kvalificerat rättsskyddsbehov.²³⁰

Det är motparten som har rätt att få ta del av alla handlingar i målet enligt kommunikationsprincipen i 10 och 18 §§ FPL. Det är endast med part som kommunikation ska ske, vilket definitivt omfattar klaganden och sökanden i målet.²³¹ Finns det flera parter i målet har varje part rätt att ta del av hela materialet.²³² Med andra ord är det inget problem att ha flera parter i ett förvaltningsprocessrättsligt mål. Frågan uppkommer om den gode mannen behöver tillgång till all kommunikation från rätten. Den gode mannen uppmanas hålla god kontakt med det offentliga biträdet och kan kanske få informationen därifrån istället. I ett tidigare nämnt JO-fall fick Migrationsverket däremot kritik för att inte ha skickat ett beslut till den gode mannen utan bara till biträdet (se avsnitt 3.4). Vanliga gode män får ofta all sin huvudmans post, vilket skulle kunna leda till att även gode män enligt Lgeb har en chans att ta del av all kommunikation ändå.

Då det finns förslag om att LVU-mål borde regleras av RB istället för FPL går jag kort igenom även vad som stadgas om parter i allmän domstol. Enligt RB kan var och en vara part i rättegång, men om parten inte rör över det som tvistas eller om tvisten rör en rättshandling som hen själv inte får ingå förs talan istället av partens ställföreträdare, 11 kap. 1 §. Utlänning som enligt sitt hemlands lag är oförmögen att föra talan får göra det om hen enligt svensk lag är behörig, 11 kap. 3 § RB. Part ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i tingsrätt och hovrätt om hens närvaro inte kan antas vara utan betydelse och vid ett sammanträde för förberedelse och annan förhandling är hen skyldig att infinna sig personligen om hens närvaro kan antas främja syftet med sammanträdet, 11 kap. 5 § RB. Partens skyldighet att infinna sig personligen gäller även partens ställföreträdare; finns det flera

²³⁰ Essen, s. 443.

²³¹ Wennergren & Essen, s. 189.

²³² Wennergren & Essen, s. 514.

får rätten bestämma vilken eller vilka av dem som ska infinna sig, 11 kap. 5 § fjärde stycket RB.

5.2 Rätten att begära muntlig förhandling

Parter i LVU-mål har rätt att begära att målet ska upptas till muntlig förhandling. Det ska hållas muntlig förhandling om det inte är uppenbart obehövt. Det ska däremot alltid hållas muntlig förhandling om någon part begär det och parterna ska upplysas om denna rätt enligt 35 § första stycket LVU.

Av de elva FMA-målen var det tre stycken som avskrevs, vilket ledde till att det inte blev någon muntlig förhandling i målen. Ett av målen avskrevs för att barnet ifråga enligt uppgift befann sig utomlands och vården därför inte skulle kunna verkställas.²³³ Det andra målet avskrevs för att det omedelbara omhändertagandet upphört och att socialnämnden beslutat att inte ansöka om vård enligt LVU.²³⁴ Det tredje målet skrevs av för att det överklagade beslutet hade upphört att gälla.²³⁵

I LVU-mål agerar socialnämnden särskild representant för det allmännas intresse gentemot den enskilde, vilket leder till ett tvåpartsförfarande som kan jämföras med straffprocessen.²³⁶ Sundberg Weitman har hävdad att eftersom muntlighet är av vikt i LVU-mål borde förhandlingarna styras av RB:s regler istället för dem i förvaltningslagen (1986:223) eller FPL. Hon menar att det måste vara den historiska bakgrunden med att omhändertagande av barn sker vid förvaltningsrätterna som gör att målen inte omfattas av principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration som gäller enligt RB och att en lagändring som gör principerna tillämpliga även för tvångsmål i förvaltningsrätten inte skulle vara komplicerad.²³⁷

²³³ Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 7614-16, dom 2016-08-11.

²³⁴ Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 7929-16, dom 2016-09-01.

²³⁵ Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 10360-16, dom 2016-10-21.

²³⁶ Strömberg & Lundell (2014a), s. 98.

²³⁷ Sundberg Weitman, s. 265.

Sundberg Weitman talade för en ändring i mitten av åttiotalet, men ännu är det inte RB:s regler som styr LVU-målen, även om det eventuellt oftare sker muntliga förhandlingar nu. Rätten till rättvis rättegång stadgas bland annat i artikel 6 EKMR, men artikeln ifråga behandlar inte muntlighet.

God man ska se till barnets bästa och skulle som part ha rätt att begära muntlig förhandling. Om domstolen mot förmodan tycker att det vore uppenbart obehövligt och barnets offentliga biträde inte heller tycker att det behövs skulle den gode mannen ändå ha möjlighet att se till att få komma till tals genom en muntlig förhandling om hen hade partsställning. Då muntlig förhandling är norm i LVU-mål lär det sällan vara aktuellt att målen avgörs utan muntlig förhandling, men det finns ingen anledning att den gode mannen inte skulle kunna begära det själv. Därför borde den gode mannen som barnets ställföreträdande vårdnadshavare kunna begära muntlig förhandling i LVU-mål.

5.3 Rätten att bli kallad till muntlig förhandling

Den som är part i ett mål ska alltid kallas till muntlig förhandling som hålls i målet, 14 § första stycket FPL. Parten kan antingen inställa sig personligen eller genom ombud, men om frågor behöver ställas till parten ska hen kallas att inställa sig personligen.²³⁸ Enskilda parter förutsätts delta personligen vid muntlig förhandling enligt LVU, men frågan om förhandling kan hållas utan personlig närvaro får bedömas med hänsyn till omständigheterna i fallet och med beaktande av vilken betydelse närvaron skulle ha för målets utredning.²³⁹ En enskild part kan även föreläggas att inställa sig personligen vid vite, 14 § första stycket FPL. Om en enskild part som har kallats att vid vite inställa sig till en förhandling i ett LVU-mål uteblir, får rätten förordna att hen ska hämtas till rätten omedelbart eller en senare dag, 35 § andra stycket LVU. Att ha rätt att hämta en part som anses behöva närvara är väldigt långtgående i svensk rätt.

²³⁸ Wennergren & Essen, s. 163.

²³⁹ RÅ 1991 ref. 66.

Rätten får ordna förhör med vittne eller sakkunnig, 25 § FPL. Bestämmelsen hänvisar till 36 kap. 1 § RB som stadgar att var och en som inte är part i målet får höras som vittne. Part kan heller inte höras under ed.²⁴⁰ Då vad som gäller enskild part i tillämpliga delar även gäller legal ställföreträdare enligt 53 § FPL får heller inte ställföreträdare höras som vittne, vare sig de för partens talan i målet eller inte.²⁴¹ Det betyder att god man för ensamkommande barn inte får vittna, då de är ställföreträdare för barnet även om det offentliga biträdet i målet för barnets talan. Ombud kan få höras som vittne, men frågeförbud innebär att ett ombud inte kan vittna om vissa förhållanden.²⁴² Kammarrätten i Jönköping har dock låtit en god man enligt Lgeb höras som vittne i ett LVU-mål där den unge hade en annan person som ombud och offentligt biträde.²⁴³ Detta talar för att kunskap om den gode mannens roll är bristfällig.

I FMA-domarna framgår det inte vilka som har blivit kallade till förhandlingen, men av de åtta mål som hade muntlig förhandling närvarade en god man vid tre enligt närvarolistorna. Då den gode mannen ska hålla sig informerad om vad som händer med barnet och är ansvarig för att bestämma barnets boendeform borde hen rimligtvis delta i en muntlig förhandling. Frågan som kvarstår är vad domstolen har skyldighet att göra: räcker det att den informerar det offentliga biträdet och utgår ifrån att hen förmedlar informationen vidare, bör domstolen underrätta den gode mannen separat eller ska den gode mannen faktiskt kallas till förhandlingen? Och i så fall, ska vitesbestämmelserna kunna bli aktuella även om den gode mannens uppdrag har ideella inslag? Att den gode mannen skulle bli kallad med risk att bli ditdragen av polis kan tyckas extremt, men det gäller för andra vårdnadshavare som också har ansvar för barnets boende. Den gode mannen måste åtminstone bli underrättad av domstolen för att domstolen ska kunna vara säker på att den gode mannen har tagit del av informationen. Att kalla den gode mannen leder även till att barnet har ett bekant ansikte i rättsalen,

²⁴⁰ Wennergren & Essen, s. 223.

²⁴¹ Wennergren & Essen, s. 223.

²⁴² Wennergren & Essen, s. 223.

²⁴³ Kammarrätten i Jönköping, målnummer 1322-15, dom 2015-07-07.

då det inte är säkert att barnet representeras av samma offentliga biträde som i utlänningsärendet. Dessutom försäkras detta den gode mannen en plats i rättssalen även om målet avgörs bakom stängda dörrar, vilket är vanligt i LVU-mål. I de fallen får vanligtvis endast parterna med ombud eller biträden närvara.²⁴⁴

Vid utredningar hos Migrationsverket ska den gode mannen kallas och hen får heller inte nekas att vara närvarande under utredningen då hen ”kan anses ha trätt i vårdnadshavarens ställe”.²⁴⁵ Även om den gode mannen lämnar fullmakt till det offentliga biträdet att föra barnets talan, ska hen hålla sig informerad om ärendets utveckling och får inte nekas att delta i sammanträden eller samtal som rör ärendet.²⁴⁶ Den gode mannen har rätt att ta del av information som rör barnet och ska bli informerad om och få delta i möten som rör barnet.²⁴⁷ Den gode mannen har både rätt och skyldighet att bestämma om barnets angelägenheter och när en myndighet träffar barnet har barnet rätt att ha en ställföreträdare med sig.²⁴⁸ Detta talar för att den gode mannen ska kallas till förhandlingen.

En kammarrättsdom från 2006 framför att god man för ensamkommande barn har de befogenheter som tillkommer en vårdnadshavare och därför har både rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Eftersom den gode mannen motsatte sig att barnet bodde hos sina släktingar kunde därför ingen placering åstadkommas genom socialtjänstlagen.²⁴⁹ Att LVU krävs för att socialnämnden ska få besluta om boendeplacering utan att behöva den gode mannens medgivande tyder på att den gode mannens ges ett stort ansvar och därför borde få yttra sin åsikt även i en muntlig förhandling.

²⁴⁴ Lavin, s. 82.

²⁴⁵ Schéele & Strandberg, s. 16.

²⁴⁶ Schéele & Strandberg, s. 90.

²⁴⁷ Wallgren, s. 168.

²⁴⁸ Wallgren, s. 168.

²⁴⁹ Kammarrätten i Göteborg, målnummer 1925-06, dom 2006-03-28.

Den gode mannen ska hålla sig uppdaterad om barnet för att kunna utföra uppdraget. Barnet har även rätt till en ställföreträdare vid all kontakt med myndigheter. Räcker då det offentliga biträdet, som barnet kanske aldrig träffat förut? Är barnet under 15 år får det offentliga biträdet hävda sin egen ståndpunkt i frågan jämte barnets, vilket gör att barnet kanske inte upplever att hen har någon på sin sida under rättegången om inte den gode mannen är närvarande. Detta blir särskilt tydligt då barnet kanske inte känner någon i rummet.

Gode mannens uppdrag ger ingen marknadsmässig lön och har ideella inslag. Detta skulle kunna tala emot att hen måste närvara vid den muntliga förhandlingen. Däremot förväntas den gode mannen ta sig tid om dagarna för andra ärenden som rör barnet, såsom alla möten med Migrationsverket och andra myndigheter. Då krav uppställs på närvaro där är det svårt att se varför den gode mannen inte skulle behöva närvara när det rör sig om en domstolsprövning om tvångsvård.

Den gode mannen är barnets ställföreträdare i nästan alla andra situationer och är en av dem som känner barnet bäst. Det ingår i uppdraget att vara med i Migrationsverkets utredning om uppehållstillstånd och delta i alla möten med myndigheter. Att tvångsvårda ett barn är ett frihetsberövande som har stor påverkan på barnets situation. Kallade personer får dessutom garanterat vara med under förhandlingen, även om den sker bakom stängda dörrar. Den gode mannen borde därför kallas till muntlig förhandling i LVU-mål.

5.4 Rätten till offentligt biträde

Offentligt biträde ska förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas, 39 § LVU. Barn över 15 år som inte vill föra sin egen talan kan begära att det offentliga biträdet agerar ombud istället. Det är en möjlighet som alltid

gäller även för vuxna.²⁵⁰ Den gode mannen ska träda in i vårdnadshavarens roll, men frågan är om hen också behöver ett offentligt biträde som kan föra den gode mannens talan vid behov.

Enligt FN:s barnrättskommitté ska ensamkommande barns rättsliga företrädare ha befogenhet att delta i all planering och alla beslutsprocesser, inklusive förhandlingar i migrationsärenden och i samband med omvårdnadsarrangemang.²⁵¹ På grund av den gode mannens uppdrag finns det bestämmelser om hans roll i utlänningsärendet, men få bestämmelser om vad som gäller i andra processer. I förarbetena till Lgeb står att om barnet hamnar i en rättslig tvist ska det i de flesta fall företrädas av den gode mannen.²⁵² Grunden till detta är 11 kap. 1 § RB som stadgar att om en part inte äger ingå en rättshandling får talan föras av partens ställföreträdare. Skulle barnet exempelvis begå brott som rör egendom som hen inte själv råder över ska den gode mannen underrättas om händelsen, kallas till förhör och företräda barnet enligt 20 kap. 14 § RB.²⁵³

I FMA-målen har den gode mannen inte haft något offentligt biträde enligt förstasidan av domen. Med tanke på att vårdnadshavare får eget biträde för att de har motstridiga intressen med barnet uppkommer frågan om även den gode mannen, som ju alltid ska ha barnets bästa för ögonen, också kan ta en motsatt vy och inte hålla med om barnets ställningstagande. Endast i ett av FMA-målen framgår den gode mannens åsikt och hen har då samma uppfattning som barnet, nämligen att barnet är tillräckligt moget och självständigt för att klara sig på ett öppet HVB-hem.²⁵⁴

Barn som är under 15 år saknar processbehörighet i LVU och talan förs därför genom ställföreträdare. Om de yngre barnens offentliga biträde inte är biträde även för vårdnadshavaren tar hen över rollen som ställföreträdare

²⁵⁰ Mattsson (2002), s. 438.

²⁵¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2005), p. 33.

²⁵² SOU 2003:51, s. 108.

²⁵³ SOU 2003:51, s. 109.

²⁵⁴ Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 7809-16, dom 2016-09-13.

för barnet, vilket gör att vårdnadshavarna saknar behörighet att själva företräda barnet i LVU-mål ifall det finns motstridiga intressen mellan dem.²⁵⁵ Vad händer då om det finns motstridiga intressen mellan den gode mannen och barnet? När ensamkommande barn i LVU-mål motsätter sig vård händer det att deras gode man instämmer i att vårdbehovet finns alternativt medger ansökan om vård.²⁵⁶ I ett annat mål har den gode mannen uppgett att han varken medger eller motsätter sig socialnämndens ansökan.²⁵⁷ Det framgår inte hur mycket vikt som har lagts vid dessa uttalanden, men med tanke på att de gode männen är barnets närmaste kontaktperson kan det tänkas att de får en viss tyngd. Det verkar som att den gode mannen i målen tagit på sig rollen mer som vårdnadshavare ifråga om boende än som ställföreträdare för barnets vilja. Kanske kan det ses som acceptabelt, med tanke på att barnet har ett eget offentligt biträde som ska föra dess talan. Det är oklart om domstolen frågade om de gode männens åsikt i målen och huruvida det i så fall var korrekt att göra.

Ett äldre LVU-mål handlar om god mans rätt att föra barns talan. Barnen som var under 15 år hade motstridiga intressen med förmyndaren vilket ledde till att de fick en god man som i förmyndarens ställe företrädde barnen enligt dåvarande 18 kap. 2 § FB. HFD kom fram till att eftersom den gode mannen trätt *i förmyndarens ställe* som ställföreträdare för barnen hade hen även rätt att föra deras talan i LVU-målet.²⁵⁸ Enligt äldre rätt borde därför den gode mannen som barnets förmyndare få företräda barnet i LVU, men det säger ingenting om den gode mannens rätt till eget biträde.

Grundfrågan för om god man alls behöver offentligt biträde är om hen kan ha motstridiga intressen med barnet. Vanliga gode män har inte behörighet att agera i strängt personliga frågor och kan därför inte medge tvångsvård.²⁵⁹ Gode män enligt Lgeb har däremot rollen som vårdnadshavare och har

²⁵⁵ HFD 2011 ref. 78.

²⁵⁶ Förvaltningsrätten i Göteborg, målnummer 9567-16, dom 2016-10-21 & Förvaltningsrätten i Göteborg, målnummer 9812-16, dom 2016-10-19.

²⁵⁷ Förvaltningsrätten i Luleå, målnummer 1871-16, dom 2016-10-17.

²⁵⁸ RÅ 83 2:19.

²⁵⁹ Holmgård & Wallgren, s. 190.

därför både rätt och skyldighet att besluta om barnets personliga angelägenheter. Kanske måste de därför ha behörighet att både medge och protestera mot tvångsvård enligt LVU. Å andra sidan ska vårdnadshavare respektera barnets önskemål i beslut som tas, något som även gäller för gode män enligt Lgeb.²⁶⁰ Eftersom det rör sig om tvångsvård är det dock vanligt att vårdnadshavare har en annan åsikt än barnet, vilket även den gode mannen borde kunna ha.

LVU handlar om den unges vård- och boendeform, något som den gode mannen har ansvar för även om hen inte har ansvar för den dagliga tillsynen. Hen borde således också få chansen att yttra sig om detta i målet. Gode män är oftast lekmän utan juridisk utbildning och den juridik som krävs av dem är att de ska ha kunskap om hur det svenska samhället och asylprocessen fungerar. I uppdraget står det ingenting om att de ska kunna föra process i förvaltningsdomstol. Tanken är att den gode mannen ska kunna företräda barnet i alla uppkommande angelägenheter.²⁶¹ Det är ändå svårt att se att den gode mannen förutom utlänningslagen även förväntas behärska LVU.

En annan sak som bidrar till otydligheten är instruktioner till gode män enligt Lgeb som säger att den gode mannen alltid, i samråd med socialsekreterare, ska godkänna vilket boende barnet ska ha.²⁶² Just tvångsvård enligt LVU nämns dock som ett undantag.²⁶³ Hade det inte varit fallet verkar den gode mannen bli ombedd att hålla med socialnämnden, vilket lätt leder till att hen har motstridiga intressen med barnet men även att hen per automatik ska ta socialnämndens parti och därför kan anses företrädd genom dess processföring. Barnet har i så fall alltid endast sitt eget offentliga biträde på sin sida i processen. Om den gode mannen däremot inte ska samarbeta med socialnämnden i LVU-mål uppkommer frågan om den gode mannen ska låta socialstyrelsen ta över frågan om boendet helt, ta barnets sida alternativt få sin egen åsikt representerad.

²⁶⁰ Sjöstedt & Sporrstedt, s. 64.

²⁶¹ Prop. 2004/05:136, s. 39.

²⁶² Sjöstedt & Sporrstedt, s. 73.

²⁶³ Stretmo & Melander, s. 146.

Enligt 53 § FPL gäller vad som sägs om part även i tillämpliga delar den som är ställföreträdare för parten. Det finns ont om lagkommentarer till paragrafen ifråga och det är oklart vilka som är de tillämpliga delarna och om det även omfattar gode män. Vad som framgår av förarbetet är att ställföreträdare för exempelvis minderåriga för deras talan i tvister om deklARATIONER eller uppgifter enligt dåvarande taxeringsförordningen.²⁶⁴ Promemorian ansåg att inte det behövde anges särskilt att parts ställföreträdare också hade rätt till ersättning, medan Sveriges Advokatsamfund ville att FPL skulle ha fler regler om part och ställföreträdare och ville ha en bestämmelse om att en parts ställföreträdare var ersättningsberättigad. På detta svarade departementschefen att bestämmelserna givetvis i tillämpliga delar ska gälla även ställföreträdaren.²⁶⁵ Huruvida detta bara gäller ersättningsanspråk eller även annat är oerhört otydligt. Omfattas den gode mannen som ställföreträdare av paragrafen kan det vara skäl att behandla hen som part i målet. I många förvaltningsprocessrättsliga mål har dock parterna inga ombud utan representerar sig själva. När det gäller något så allvarligt som tvångsomhändertagande har det dock bedömts att vårdnadshavare ska ha rätt till offentligt biträde. Med endast rättighet som part i FPL medföljer därmed ingen automatisk rätt till offentligt biträde, vilket är fallet som vårdnadshavare i LVU-mål.

I en undersökning om hur väl det fungerade med kontakten mellan gode män för ensamkommande barn, Migrationsverket och de sociala myndigheterna menade nästan en fjärdedel av de gode männen att kontakten fungerade mindre bra eller dåligt. De flesta av dem tyckte att det offentliga biträdet var oengagerat i barnens ärenden, att ärendena verkade ha låg prioritet, att det var svårt att få kontakt med biträdet samt att biträdet inte kontaktade dem i frågor som rör barnet.²⁶⁶ Det gäller biträden under ansökan

²⁶⁴ Prop. 1971:30, s. 604.

²⁶⁵ Prop. 1971:30, s. 605.

²⁶⁶ Rimsten, s. 128 f.

om uppehållstillstånd men paralleller kan dras även till biträden i LVU-mål. Om biträden även där är oengagerade i barnen kan det vara ett skäl för att den gode mannen får rätt till ett biträde som kan tala för den gode mannens åsikter i frågan.

Det som talar emot att den gode mannen får ett offentligt biträde är den ekonomiska aspekten. Tanken är att den gode mannen generellt ska företräda barnet, men i LVU-mål har barnet istället ett offentligt biträde. Att den förra ställföreträdaren då ska få ett offentligt biträde kan tyckas virrigt. För föräldrar handlar det ofta om att barnet ska flytta ifrån dem, vilket gör att domen har stor påverkan på deras liv. Den gode mannens uppdrag fortgår som vanligt oavsett vad domstolen beslutar och hen påverkas därför inte nämnvärt i praktiken. Eftersom både domstolen och socialnämnden redan ska se till barnets bästa och barnet har ett offentligt biträde att föra dess talan behöver kanske inte den gode mannen ett biträde själv.

I Sverige ska alla barn behandlas lika. I LVU-mål brukar barnet ha en eller två föräldrar närvarande som representeras av ett offentligt biträde. Ensamkommande barn är i en annan situation, då de innan de får uppehållstillstånd inte har någon riktig vårdnadshavare i Sverige utan endast en ställföreträdande i form av den gode mannen. Det kan argumenteras för att den gode mannen också måste ha ett offentligt biträde för att barnen ska behandlas lika. Den gode mannen behandlas däremot inte som en förälder i andra lagstiftningar heller och det viktiga blir att se vad som krävs för att det ensamkommande barnet ska få samma skydd som andra barn.

Är barnet under 15 år blir det offentliga biträdet både barnets ställföreträdare och dess ombud och kan välja att presentera sina egna åsikter i boendefrågan. När barnet är över 15 år agerar biträdet enbart ombud åt barnet. Det är alltså enbart yngre barn som kan sakna en representant som står helt på deras sida. I de fallen borde den gode mannen få möjlighet att föra talan i målet och framföra sin egen åsikt, liksom vårdnadshavare brukar få i LVU-mål. Eftersom gode män inte har krav på

sig att kunna något om FPL eller LVU behöver de ett offentligt biträde för att få samma möjlighet som barnets biträde att uttrycka sina åsikter på ett juridiskt relevant sätt. Därför borde juridiskt okunniga gode män för ensamkommande barn under 15 år ha rätt till ett offentligt biträde.

5.5 Rätten att överklaga

Ett beslut får överklagas av den som det angår om det gått hen emot, 33 § andra stycket FPL. I en dom om offentlig upphandling beslutade förvaltningsrätten att en leverantör ska uteslutas på grund av brister i anbudet, varefter HFD beslutade att leverantören borde ha fått tillfälle att yttra sig och överklaga beslutet, då det hade en sådan betydelse för anbudsgivaren att avgörandet gick bolaget emot i meningen som avses i 33 § FPL.²⁶⁷ Eftersom leverantören i sådana fall ska kommuniceras är frågan om hen även intar partsställning i målet, med den konsekvensen att om hen inte utesluts kommer hen inte heller ha klagorätt vilket skulle leda till att en part inte skulle ha klagorätt.²⁶⁸ Det faktum att någon har rätt att kommuniceras och överklaga behöver därför inte betyda att personen ifråga har partsställning.

I vissa processer finns det möjlighet till tredjemansinträde, det vill säga att någon som inte varit part tidigare blir part. Det finns däremot inga regler om detta i FPL. Det krävs i allmänhet att personen ifråga överklagar ett förvaltningsbeslut eller en förvaltningsrätts dom, vilket i sin tur kräver att personen ifråga har rätt att överklaga enligt 22 § FL respektive 33 § andra stycket FPL genom att beslutet angår dem, gått dem emot och är överklagbart. Det kan diskuteras om beslut om LVU kan anses gå den gode mannen emot, då hen har kvar den legala vårdnaden om barnet och rimligtvis får samma ersättning för uppdraget vare sig barnet omhändertas eller inte. Det kanske betyder att den gode mannen saknar saklegitimation och därför inte ska få rätt att överklaga (se avsnitt 5.1).

²⁶⁷ HFD 2011 ref. 29.

²⁶⁸ Wennergren & Essen, s. 143.

Enligt 11 kap. 5 § FB är en god mans rättshandlingar inte bindande om de har företagits utanför förordnandet eller om de har företagits utan huvudmannens samtycke. Beroende på vad den gode mannen ska anses ha för förordnande kan det betyda att ett barn kan återkalla den gode mannens handlingar om denne överklagar mot barnets vilja. Vid förvaltarens övertar den gode mannen rättshandlingsförmågan från sin huvudman, men i LVU-mål har barnet rätt till eget biträde och att få föra sin talan själv efter 15 års ålder. Det är här oklart vilken roll som den gode mannen för ensamkommande barn har som ställföreträdande vårdnadshavare.

I en av FMA-domarna framgår det att barnet överklagat placeringsbeslutet genom sin gode man. I det fallet hade barnet ett offentligt biträde, men den gode mannen tycks ha tagit på sig rollen som ombud för överklagandet.²⁶⁹ Fyra av FMA-domarna överklagades till Kammarrätten i Göteborg. I alla fyra domarna har barnet överklagat och barnet hade förutom god man även en person som var både ombud och offentligt biträde.²⁷⁰ Det är därför oklart om de gode männen hade någonting att göra med överklagandena eller inte.

Som ställföreträdare för barnet behöver den gode mannen tekniskt sett inte vara part för att få överklaga domen. Om beslutet har gått barnet emot kan den gode mannen överklaga i rollen som ställföreträdare. Det som blir intressant här är huruvida den gode mannen ska få överklaga en dom som gått hen emot men gått till barnets fördel. Som vårdnadshavare borde hen ha rätt till det, men det är tveksamt om den gode mannen som ska stå på barnets sida får överklaga emot barnet. Om den gode mannen tror att hen vet barnets bästa och barnet inte håller med kan det uppstå ett behov för den gode mannen att överklaga emot barnet. Eventuellt är detta inte ett problem för barn över 15 år, om de kan ta tillbaka vad deras ställföreträdare har gjort ifall de inte håller med. För barn under 15 år som har det offentliga biträdet

²⁶⁹ Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 10360-16, dom 2016-10-21.

²⁷⁰ Kammarrätten i Göteborg: målnummer 4841-16, dom 2016-09-01; målnummer 5157-16, dom 2016-11-07; målnummer 5809-16, dom 2016-12-12; målnummer 5743-16, dom 2016-12-19.

som ställföreträdare kan det ifrågasättas om den gode mannen jämte socialnämnden ska ha rätt att överklaga och i så fall på vilken grund. Det här försvaras av att saklegitimation kan anses saknas då den legala vårdnaden kvarstår som vanligt. Den gode mannen tar inte hand om vårdnaden i vanliga fall heller utan får vanligtvis hälsa på barnet på ett boende. Den gode mannen har även kvar sitt uppdrag att hålla kontakt med de olika personer som är involverade i barnets boende och hälsa och får därför inte en annan rättslig ställning av att barnet tvångsomhändertas.

Den gode mannen har som barnets ställföreträdare alltid möjlighet att överklaga beslut som har gått barnet emot. Eventuellt är överklagandet inte bindande om det tydligt går emot barnets vilja eller om det kan ses som utanför den gode mannens förordnande. Då barnet själv har rätt att överklaga och kan göra det antingen via sin gode man eller sitt offentliga biträde behöver den gode mannen ingen uttrycklig rätt att överklaga i LVU-mål, utan de vanliga reglerna om god mans förordnande borde räcka. Om den gode mannen däremot skulle få ett eget offentligt biträde för att barnet är under 15 år borde hen också få möjlighet att överklaga beslut för egen del för att helt inta partsställning i målet.

6 Avslutning

Efter en genomgång av vad som gäller för ensamkommande barn, gode män till dessa och för parter inom LVU bidrar uppsatsen till en diskussion kring om gode män för ensamkommande barn behöver ha partsställning i LVU för att kunna fullgöra sitt uppdrag. Detta leder till rekommendationer om vilka rättigheter som borde ges den gode mannen i LVU-mål. Min uppfattning är att den gode mannen ska kunna begära muntlig förhandling, att hen ska bli kallad till förhandlingen, att gode män som inte är juridiskt kunniga ska ha rätt till ett offentligt biträde ifall det ensamkommande barnet är under 15 år samt att de gode männen inte behöver någon särskild rätt för att överklaga beslut om tvångsvård. Med andra ord borde den gode mannen ha samma rättigheter som en part i LVU-mål om hen är juridiskt okunnig och barnet är under 15 år och annars ha rätten att begära och bli kallad till muntlig förhandling.

Det finns flera saker som det kan vara intressant att utforska vidare i framtiden. Jag tänker främst på hur situationen för gode män i LVU-mål skulle förändras av den nya LVU och ifall barnkonventionen blir svensk lag. Om Sveriges Kommuner och Landsting får sin vilja igenom kommer ensamkommande barn i framtiden bemötas av professionella aktörer och inte delvis ideellt arbetande lekmän och det vore intressant att forska kring vad det skulle kunna leda till. Uppsatsen fokuserade endast på LVU, men liknande problem med osäkerhet kring den gode mannens uppdrag borde finnas i flera andra situationer som kan vara väl värda en utredning.

När de gode männen själva inte vet vad deras uppdrag egentligen omfattar är det svårt att kalla systemet för förutsebart eller praktiskt. Jag har ägnat min sista tid på juristprogrammet åt att reda ut situationen när det kommer till gode män och LVU-mål. Min förhoppning är att jag har kunnat bidra med en ny infallsvinkel och öppnat upp för diskussion kring ämnet och den gode mannens roll som den ser ut idag.

7 Käll- och litteraturförteckning

7.1 Litteratur

Arnold, Samantha, Goeman, Martine & Fournier, Katja: *The Role of the Guardian in Determining the Best Interest of the Separated Child Seeking Asylum in Europe: A Comparative Analysis of Systems of Guardianship in Belgium, Ireland and the Netherlands* i *European Journal of Migration and Law* 16 (2014), ss. 467-504, 2014

Bogdan, Michael: *EG/EU-domstolens och svensk rättspraxis i internationell privat- och processrätt 2009-2010* i *Svensk Juristtidning* 2011 s. 873, den 31 oktober 2011

Brunnberg, Elinor, Borg, Rose-Marie & Fridström, Camilla: *Ensamkommande barn: en forskningsöversikt*, Malmö 2011

Ek, Ingela & Hansson, Tommy: *God man för ensamkommande flyktingbarn: en vägledning*, Näsviken 2016

Eklund, Hans: ”Barns processuella ställning” i *Barn som aktörer – en slutpunkt*, volym 4, Uppsala 2008

Essen, Ulrik von: *Klagorätt i förvaltningsprocessen* i *Förvaltningsrättslig tidskrift*, ss. 441-467, 2012

Fridström, Ingela: *Kommentar till 1 § femte stycket LMA* via Karnov Internet besökt den 22 oktober 2016

Frändberg, Åke: *Om rättssäkerhet* i *Juridisk tidskrift* Nr 2 2000/01

Fälldin, Kerstin & Strand, Görel: *Ensamkommande barn och ungdomar: en praktisk handbok om flyktingbarn*, Stockholm 2010

Grauers, Per Henning: *Gode män: användningen av gode män i svensk rätt*, Stockholm 1994

Holmgård, Lars & Wallgren, Jan: *God man, förvaltare och förmyndare: domstolarnas handläggning*, Stockholm 2015

Jemsby, Carolina & Grill, Marja: *Fall på fall av kritik – men överförmyndarna är passiva*, publicerad 2016-04-27, besökt den 10 november 2016 på <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/fall-pa-fall-av-kritik-men-overformyndarna-ar-passiva>

Kaldal, Anna: *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*, Stockholm 2010

Landelius, Micaela: *Pojke tog fel tåg - är fast i Danmark*, Sydsvenskan den 30 augusti 2016, besökt den 27 oktober 2015 på <http://www.sydsvenskan.se/2016-08-31/pojke-tog-fel-tag--fast-i-danmark>

Lavin, Rune: *Förvaltningsprocessrätt*, 2. uppl., Stockholm 2016

Mattsson, Titti: *Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, Lund 2002

Mattsson, Titti: *Barnrättsperspektivet i LVU-sammanhang*, bilaga 3 till SOU 2015:71, Stockholm 2015

Noll, Gregor: *Junk Science? Four Arguments Against the Radiological Age Assessment of Unaccompanied Minors Seeking Asylum* i *International Journal of Refugee Law*, 2016, Vol. 28, No. 2, ss. 234-250

Pålsson, David: *Institutionsvård för barn och unga – tendenser, innehåll och utfall*, bilaga 5 till SOU 2015:71, Stockholm 2015

Rensfeldt, Gunnar: *Flera gode män dömda för allvarliga brott*, publicerad 2014-02-25, besökt den 10 november 2016 på <http://www.svt.se/ug/flera-gode-man-domda-for-allvarliga-brott>

Rimsten, Eva: *"Jag vill bli som Kofi": ensamkommande barn i Sverige ur ett rättighetsperspektiv*, Stockholm 2006

Sandgren, Claes: *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 3. uppl., Stockholm 2015

Schéele, Eva von & Strandberg, Ingemar: *Ensamkommande barns rätt: en vägledning för den gode mannen, kommunen m fl.*, 3. uppl., Stockholm 2015

Schéele, Eva von & Wallgren, Jan: *Överförmyndarpraktika*, 10 kap., Stockholm, juni 2016 via Zeteo Internet besökt den 21 november 2016

Sjöblom, Yvonne: "Ungdomsproblem och ungdomars problem", i *När samhället träder in: barn, föräldrar och social barnavård*, Lund 2012

Sjöstedt, Daniel & Sporrstedt, Peter: *God man och förvaltare – en handbok*, Lund 2011

Strömberg, Håkan & Lundell, Bengt: *Allmän förvaltningsrätt*, 26., uppl., Malmö 2014 (a)

Strömberg, Håkan & Lundell, Bengt: *Speciell förvaltningsrätt*, 19., uppl., Malmö 2014 (b)

Sundberg Weitman, Brita: "Omhändertagande av barn - Är svensk rätt förenlig med Europakonventionen?", i *Skrifter tillägnade Gustaf Petrén*, Stockholm 1984

Vängby, Staffan & Walin, Gösta: "Kommentar till 10 kap. 6 § FB" i *Föräldrabalken: en kommentar*, upplaga 16, uppdaterad den 20 maj 2016, via Zeteo Internet besökt den 27 oktober 2016

Wallgren, Jan: *Gode mannens ABC: handbok för gode män och förvaltare*, 2. uppl., Stockholm 2015

Wennergren, Bertil & Essen, Ulrik von: *Förvaltningsprocesslagen m.m.: en kommentar*, 6., uppl., Stockholm 2013

7.2 Offentligt tryck m.m.

7.2.1 Förarbeten

Prop. 1971:30 med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m.

Prop. 1979/80:1 om socialtjänsten

Prop. 1989/90:28 Vård i vissa fall av barn och ungdomar

Prop. 1990/91:131 om vissa frågor om internationellt samarbete i brottmål m.m.

Prop. 2004/05:136 Stärkt skydd för ensamkommande barn

Prop. 2005/06:46 Mottagande av ensamkommande barn

Prop. 2013/14:225 Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare

SOU 2003:51 God man för ensamkommande flyktingbarn

SOU 2003:89 EG-rätten och mottagande av asylsökande

SOU 2004:112 Frågor om Förmyndare och ställföreträdare för vuxna

SOU 2013:27 Vissa frågor om gode män och förvaltare

SOU 2015:71 del A Barn och ungas rätt vid tvångsvård: förslag till ny LVU

SOU 2015:71 del B Barn och ungas rätt vid tvångsvård: förslag till ny LVU

SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag

7.2.2 Myndighetspublikationer

Inspektionen för vård och omsorg: *Konsekvenser av den kraftiga ökningen av antalet ensamkommande barn*, dnr 10.4-38110/2015, den 15 december 2015

JO 4308-2007, beslutsdatum den 6 februari 2008

JO 5716-2011, beslutsdatum den 20 april 2012

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse 2015/16 s. 399

Länsstyrelsen i Stockholms län: *Ensamkommande barn som försvinner – nulägesanalys*, rapport 2016:1, Stockholm 2016

Migrationsverket: *Inkomna ansökningar om asyl, 2016*, Migrationsverkets hemsida, uppdaterad den 1 december 2016, besökt den 8 december 2016 på <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Aktuell-statistik.html>

Migrationsverket: *Inkomna ansökningar om asyl rörande ensamkommande barn, 2016*, Migrationsverkets hemsida, uppdaterad den 1 december 2016, besökt den 8 december på <http://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Aktuell-statistik.html>

Migrationsverket & Socialstyrelsen: *Förbättringar i mottagandet av barn från annat land som kommer till Sverige utan medföljande legal vårdnadshavare (s.k. ensamkommande barn)*, redovisning av regeringsuppdrag, artikelnummer 2002-107-7

Rollén, Berit & Örtendahl, Claes: *Ensam – Om flyktingbarn utan vårdnadshavare i Sverige*, SoS-rapport 1994:7, Jönköping 1994

Socialstyrelsen: *Analys av situationen i socialtjänsten - Läget under hösten 2015 och början av 2016*, avrapportering 1, maj 2016

Socialstyrelsen: *Ensamkommande barns och ungas behov – En kartläggning*, december 2013

Sveriges Kommuner och Landsting: *Begäran om ändring av reglerna om god man för ensamkommande barn*, skrivelse 15/5144, den 23 oktober 2015

7.3 Rättsfallsförteckning

7.3.1 FMA-domarna

Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 7614-16, dom 2016-08-11
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 7929-16, dom 2016-09-01
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 7474-16, dom 2016-09-05
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 7023-16, dom 2016-09-08
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 7421-16, dom 2016-09-20
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 8075-16, dom 2016-09-21
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 7809-16, dom 2016-10-03
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 8496-16, dom 2016-10-14
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 8935-16, dom 2016-10-19
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 10360-16, dom 2016-10-21
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 9469-16, dom 2016-10-24

Kammarrätten i Göteborg, målnummer 4841-16, dom 2016-09-01
Kammarrätten i Göteborg, målnummer 5157-16, dom 2016-11-07
Kammarrätten i Göteborg, målnummer 5809-16, dom 2016-12-12
Kammarrätten i Göteborg, målnummer 5743-16, dom 2016-12-19

7.3.2 Övriga domar

Förvaltningsrätten i Göteborg, målnummer 9567-16, dom 2016-10-21
Förvaltningsrätten i Göteborg, målnummer 9812-16, dom 2016-10-19
Förvaltningsrätten i Luleå, målnummer 1871-16, dom 2016-10-17
Förvaltningsrätten i Malmö, målnummer 8936-16, dom 2016-10-28

Kammarrätten i Göteborg, målnummer 1925-06, dom 2006-03-28.

Kammarrätten i Jönköping, målnummer 1322-15, dom 2015-07-07

MIG 2008:7

MIG 2009:17

RH 2010:87

RÅ 83 2:19

RÅ 2006 ref. 10

RÅ 1991 ref. 66

RÅ 1994 ref. 30

HFD 2011 ref. 29

HFD 2011 ref. 78

7.4 Övriga källor

Backlund, Åsa, Eriksson, Riita, Greiff, Katarina von & Åkerlund, Eva-Marie: *Ensam och flyktingbarn: barnet och socialtjänsten om den första tiden i Sverige*, Tullinge 2012

Boeryd, Karin: *God man för ensamkommande barn – ett ställföreträdarskap som fyller en god funktion?*, D-uppsats, Lunds universitet 2016

FN:s kommitté för barnets rättigheter: *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 6 (2005) - Behandlingen av ensamkommande barn och barn som har skilts från föräldrarna utanför ursprungslandet*, CRC/C/GC/6, översättning av Barnombudsmannen december 2012

FN:s kommitté för barnets rättigheter: *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport*, CRC/C/SWE/CO/5, den 6 mars 2015

Gil-Robles, Alvaro: *Report by Mr Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, On His Visit to Sweden 21 - 23 April 2004*, Strasbourg den 8 juli 2004, CommDH (2004)13

Hassan, Dilan & Vitija, Albana: *God man är som en spindel i nätet - En kvalitativ studie om gode mäns roll och deras relation till ensamkommande barn, ur gode mäns perspektiv*, examensarbete, Linnéuniversitetet 2014

Karlsson, Sara & Viström, Veronica: *Relationen mellan god man och ensamkommande barn och unga – En kvalitativ studie om ensamkommande afghanska pojkar och gode män*, C-uppsats, Mälardalens högskola 2012

Office of the United Nations High Commissioner for Refugees Geneva: *Guidelines on Policies and Procedures in dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum*, februari 1997

Ortfeldt, Linda & Schagerberg, Therése: *"Man får ju inte ha för stort hjärta"* – *Gode mäns komplexa roll i mötet med de ensamkommande flyktingbarnen*, D-uppsats, Karlstads universitet 2010

Ruxton, Sandy: *Separated Children Seeking Asylum in Europe: A Programme for Action*, Save the children [Rädda Barnen] & UNHCR, Stockholm 2000

Separated Children in Europe Programme: statement of good practice, 4. uppl., Köpenhamn 2009

Skolministeriet [Elektronisk resurs]: *Brister när ensamkommande låses in*, Utbildningsradion 2013

Sköld, Malin: *Gode män för ensamkommande flyktingbarn – En kvalitativ undersökning med fokus på professionalitet och makt*, C-uppsats, Göteborgs universitet 2012

Stockholms Stadsmission: *Stockholms Stadsmissions Barn- och Ungdomsrapport 2015 - Tema: Ensamkommande flyktingbarn*, tredje årgången, Stockholm 2015

Stretmo, Live & Melander, Charlotte: *Får jag vara med? Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgsregionen och arbetet med denna grupp*, FoU Väst, rapport 2:2013, Göteborg 2013

Swärd, Susann: *Oklart uppdrag: om rollen som god man för ensamkommande flyktingbarn*, rapport från Rädda Barnen, augusti 2010